Liturg. 4°
685 f,7

Digitized by Google

Digitized by Google

COMMENTATIO
HISTORICO-LITURGICA
DE
BAPTISTERIO MOGUNTINO
QUOD EXTAT
IN ECCLESIA INSIGNI COLLEGIATA
BEATÆ MARIÆ VIRGINIS AD GRADUS
ET EX
ANTIQUITATIBUS ECCLESIASTICIS
ELUCIDATUM SISTITUR

à

STEPHANO ALEXANDRO WÜRDTWEIN,
EMINENT. AC CELSISS. ARCHI-EPISCOPI ET ELECTORIS
MOGUNT. CONSILIARIO ECCLES. INSIGNIS ECCLES.
COLLEG. B. M. V. AD GRADUS DECANO.

Cum permiſſione.

MOGUNTIÆ, Ex Typ. Electorali Aulico Acad. apud Hæred. Hæffner.
Per Joann. Benjam. Waylandt.

311.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Digitized by Google

COMMENTATIO
HISTORICO-LITURGICA
DE
BAPTISTERIO MOGUNTINO.

PRÆFATIO.

Mos Eccleſiæ Moguntinæ ſolemnis eſt & antiquiſſimus, recurrente quot annis Sabbatho Sancto inter cantus ſacros è Metropolitanâ procedere ad Collegiatam B. Mariæ Virginis ad Gradus, inibique Fontem Baptismalem conſuetas inter ceremonias conſecrare.

Rituale Antiquum Eccleſiæ Mog. morem ſic recenſet in Sabbatho Sancto : *Ad Baptiſmum lectis Prophetiis ordinatur proceſſio ad B. Virginem & cantatur Letania ſollempnis. Tunc precedunt caduceatores de ſacrario portantes unam mappam pro Conſecraturo baptiſma , ſequentibus duobus ſociis , qui rubeis amicti palliis vexilla rubea portant , duobus juvenibus in Albis rubeis duos cereos ardentes gerentibus. Deinde Plebanus*

Divi Quintini indutus alba ſtola ac cappa rubea librum portans conſecrationis Baptismatis & cum eo ſacriſta thuribulum portans cum igne; Deinde duo Canonici Domicellares induti rubeis albis, quorum unus portat pixidem ſemi-plenam de Chriſmate & hic circumdatur mappa alba, alter verò vas vacuum & hic nigra mappa tegitur; moxque ſequitur Prelatus, qui benedicturus eſt Baptismum. Baptiſmo conſecrato reditur ad Eccleſiam Metropolitanam cum Litania.

Stationes ad Fontem finitis Veſperis continuantur in dies uſque ad feriam ſextam poſt Paſcha incluſivè.

Idem ritus obſervatur Sabbatho feſtum Pentecoſtes præcedente, & in ipſo Feſto finitis veſperis eſt ſtatio ad Fontem.

Animadverti ſæpius, ſacra hæc cùm perageretur cœremonia, bene multos avidè inquirentes: Undenam proveniat: quòd Metropolitana, quæ parochianos haud paucos numerat, omnium Eccleſiarum mater intra proprios parietes nullum habeat Baptiſterium? &: Cur infantes in hâc Principe Plebaniâ nati, deferantur ad ædem Marianam, ſacro fonte abluendi? Piæ huic curioſitati in præſenti Commentatione faciam ſatis, acturus *Capite primo*, de locis, in quibus Conferebatur baptiſmus, antequam erigerentur Eccleſiæ? *in altero* dein ex antiquitatibus Eccleſiaſticis commonſtratum iturus 1°. Redditâ tandem Eccleſiæ pace erecta Baptiſteria, 2°: ſolos Epiſcopos & ex eorum juſſu Presbyteros Baptismatis miniſtros & 3°. hoc tantum modò binis per annum vicibus in Vigiliis ſc. Paſchæ & Pentecoſtes fuiſſe ſolemniter collatum. *Tertio demum quarto & quinto*: ſanctos hoſce priori capite enarratos Orbis Chriſtiani ritus in Eccleſiâ Moguntinâ per plura ſœcula fuiſſe obſervatos & ſtationes hodiernas è Metropolitanâ ad fontem Baptismalem ædis Marianæ ſingulis annis haberi ſolitas & ſupra Deſcriptas, Venerandas eſſe hujus Antiquitatis Eccleſiaſticæ reliquias.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

De locis, in quibus conferebatur Baptiſmus, antequàm erigerentur Eccleſiæ.

§. I.

Primis Eccleſiæ temporibus, cùm Chriſtianæ Religionis profitendæ libertas eſſet nulla, nulla fidelibus eſſent templa, nullus etiam deſignatus erat locus pro baptizandis Chriſti Diſcipulis, ſed ubi primùm occurriſſet aqua, ibi baptiſmus conferebatur.

Evidens hujus rei teſtimonium ſuggerunt Actus Apostolorum *cap.* 8. *v.* 36. & ſeq. *Et dum irent* (Philippus videlicet & Eunuchus Reginæ Candacis) *per viam, venerunt ad quandam aquam & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid probibet me baptizari? dixit autem* Philippus: *ſi Credis ex toto corde, licet. Et reſpondens ait: Credo, Filium Dei eſſe JEſum Chriſtum. Et juſſit ſtare currum & deſcenderunt uterque in aquam Philippus & Eunuchus, & baptizavit eum. Cum autem aſcendiſſent de aqua, &c.* Justinus Martyr in apologia ſecunda ad Antoninum Imperatorem ſic teſtatur: *Quicunque perſuaſi fuerint & crediderint vera eſſe, quæ à nobis traduntur & dicuntur, ac vivere ſe ita poſſe receperint; orare jejunantes & petere à Deo priorum peccatorum remiſſionem docentur, nobis cum illis unà orantibus & jejunantibus. Deinde eò adducuntur à nobis, ubi eſt aqua, atque eo regenerationis modo, quo ipſi regenerati ſumus, regenerantur.*

§. 2.

Frequens quoque erat Baptiſma in fluviis & ſtagnis.

Verbis id diſertis affirmat de Apoſtolis Tertullianus *in libro de Baptiſmo cap.* 1. *Neque quicquam refert inter eos, quos Johannes in Jordane & Petrus in Tiberi tinxit.* S. Victor Martyr Maſſilienſis converſos ad Chriſtum ſui carceris milites, *pro tempore diligenter inſtructos, adſcitis ſacerdotibus, ipſâ nocte ad mare duxit, ibique baptizatos propriis manibus de fonte levavit.* Ita ejus Acta apud Ruinartium.

Digitized by Google

PAULUS Epiſcopus unus ex miſſis à GREGORIO Papa cùm AUGUSTINO in Angliam diſcipulis aliquando in fluvio TRENTA baptizâſſe legitur apud HENRICUM Huntidonienſem *in Hiſtoriæ Anglicanæ lib.* 3. *& apud* BEDAM *lib.* 2. *Hiſtoriæ cap.* 16. *qui etiam cap.* 14. addit fluvios GLENI & SUALICA; quia, inquit, nondum Oratoria vel baptiſteria in ipſo exordio naſcentis ibi Eccleſiæ poterant ædificari. Plura ſuggerit WALFRIDUS STRABO *in libro de rebus Eccleſ. cap.* 26. *&* HONORIUS AUGUSTODUNENSIS *libr.* 3. *de Gemma Animæ cap.* 106.

§. 3.

Ex omnibus fluviis, ad ſacrum Regenerationis opus qui undas præbuêre, nullus aliquando celebrior extitit Jordane; qui cum ſanctificandi virtutem ex Chriſti baptismate accepiſſet, hoc quam plurimis indidit deſiderium, ut in eo baptizari vellent;

HIERONYMUS id innuit in libro de locis hebraicis, ubi ſic loquitur: *Bethbaara trans Jordanem, ubi Joannes in pænitentiam baptizabat: undè & uſque hodie plurimi de fratribus, hoc eſt, de numero credentium ibi renaſci cupientes vitali Gurgite baptizantur.* Hoc deſiderio captus CONSTANTINUS Imperator ad finem uſque vitæ ſalutaribus undis tingi diſtulit, ut docet THEODORETUS *in libro* 1. *hiſtoriæ Eccleſ. c.* 32. his verbis: *cumque incertum eſſe vitæ exitum animadverteret, Divini lavacri gratiam ſuſcepit, quod quidem ad id usque temporis diſtulit, cum in Jordane illud ſuſcipere deſideraret.* Id quod longè antea ſcripſerat EUSEBIUS *in libro* 4. *de vitâ Conſtantini cap.* 62. Plura de illo loco Jordanis, in quo ſalvator noſter baptizatus eſt, ſcribit BEDA *libro de locis ſanctis c.* 13.

§. 4.

Privatis quoque in ædibus tingebantur præſertim ægroti, qui in ipſo lecto undis ſalutiferis perfundebantur, clinici propterea dicti. Hi ad gradum Presbyterii promoveri nequibant, vetante id inprimis *can.* 12. *Concilii Neo-Cæſarienſis.*

Ita NOVATIANUS urgente morbi neceſſitate in lecto baptizatus fuit ab Exorciſtis qui ipſum curabant, ut docet CORNELIUS

PA-

Digitized by Google

Papa apud *Euſebium libr. 6. Hiſt. cap*, 43. Fervente adhuc perſecutionis rabie, qui in carceribus detinebantur catechumeni, in ipſis etiam carceribus abluebantur. Id contigiſſe Rogatiano teſtantur Acta SS. Fructuosi, Eulogii &c. edita à *Ruinartio*. Idem reperire eſt, de Donatiano in Actis SS. *Montani & Lucii*, ſic enim in ipſis legimus: *Et Donatianus Catechumenus, qui baptizatus eſt in carcere ſtatim ſpiritum reddidit ab aquæ baptismo ad Martyrii coronam immaculato itinere feſtinans.* Sed qui defectu aquæ aut quovis alio obſtante impedimento tingi non poterant, hi proprio ſanguine mundabantur; id quod de S. *Primolo* innuere videntur acta mox citata, in quibus additur: *Nec non & circa Primolum ſimilis conſummationis exitus contigit, nam & ipſum ante paucos dies habita confeſſio baptizavit.* Imò privatis ſubinde in ædibus ædificabantur Baptiſteria, ut in *vitâ S. Marcelli Papæ*, ubi Maximiano Imperante Carpasius crudeliſſimus baptiſterium à Beato *Cyriaco* domi exſtructum flagitioſiſſimè delevit, ſuffecto ejus in locum balneo; cujus forſan cauſa fuit, quod ſævientibus adhuc tyrannis ſanctiſſimi homines extra Urbem & in occultis & abditis locis baptiſteria ſtatuerint. Plura, quæ huc pertinent, ſuppeditat Casalius *de profanis & ſacris ritibus part. 2. c. 5.* Martene de Antiquis Eccleſiæ ritibus &c.

CAPUT SECUNDUM.

Publica eriguntur Baptiſteria, in quibus Epiſcopi tempore Paſchatis & Pentecoſtes ſolemne Baptisma conferunt.

§. I.

Redditâ tandem per Conſtantinum Imperatorem Chriſtianum Eccleſiæ pace cæperunt paſſim extrui templa & ædes publicæ ad unum baptismatis miniſterium deſignatæ.

Baptisteria græci nuncupant Illuminatoria. *Sidonius Apollinaris lib. 2. ep. ad Domit.* Piscinam *S Ambroſius ep.* 13. Baptisterii Basilicam. Fortunatus *lib. 2. carm.* 12. Aulam Baptismatis. Gregorius Turonenſis *lib 2. hiſtoriæ Francorum.* Templum Baptisterii. Capitularia Pipini Regis Italiæ anni 793. *n.* 7. & 15. Baptismales Ecclesias. Ejusdem Capitularia

Digitized by Google

laria excerpta ex lege Longobardorum *num* 16. ORACULA. Capitularia Caroli Calvi anni 876. PLEBES. *Flodoardus in libr.* 2. *hiſtoriæ Rhemenſis cap.* 12. BAPTISMALES TITULOS. *Martene de antiquis Eccleſ. rit. part.* 1. *art.* 2.

§. 2.

CONSTANTINUS M. Imperator baptiſterium in ſuburbio Romano Conſtrui fecit. SOCRAT. *hiſtor. Eccleſ. lib.* 1. *c.* 26. SOZOMEN. *lib.* 2. *cap.* 32. quibus congruunt S. Auguſtinus de civit. Dei *lib.* 22. *c.* 8. GREGORIUS TURONENSIS *lib.* 10. *hiſt. Francorum.* Fecit & aliud intra Urbem in Cœlio monte, ubi ipſemet Imperator baptizatus eſt. Hoc Baptiſterium erat ex lapide Porphyretico coopertum intus & foris & deſuper quantum aqua continet, ex argento puriſſimo, ponderis librarum tria millia & octo. In medio fontis columna Porphyretica portans phialam ex auro puriſſimo penſantem libras quinquaginta, ubi ardent balſami libræ ducentæ. In labro fontis Agnus ex auro puriſſimo erat, penſans *libras XXX.* ad dextrum agni latus Salvator ex argento puriſſimo *librarum CLXXX.* ad lævam B. Joannes Baptiſta ex argento *librarum C.* cervos fundentes aqnam ſeptem in circuitu habebat, penſantes ſingulos *libras DCCC.* Thymiamaterium ex auro puriſſimo penſans *libras X.* cum gemmis XLII. Exornavit porro hunc ſacrum fontem Sixtus Pontifex columnis marmoreis *an. Chriſti CCCCXL.* & hos verſus adjecit:

Gens ſacranda polis, hic ſemine naſcitur almo,
Quam fœcundatis Spiritus edit aquis.
Virgineo fœtu Genitrix Eccleſia, natos
Quos ſpirante Deo concipit, amne parit.
Cœlorum regnum ſperate hoc fonte renati,
Nam recipit felix vita ſemel genitos.
Fons hic eſt vitæ & qui totum diluit orbem,
Sumens de Chriſti vulnere principium.
Mergere peccator ſacro purgande fluento,
Quem veterem accipiet, proferet unda novum,

In-

Digitized by Google

Inſons eſſe volens, iſto mundare lavacro,
    Seu patrio premeris crimine, ſeu proprio.
Nulla renaſcentum eſt diſtantia, quos facit unum
    Unus fons, unus Spiritus, una fides.
Nec numerus quemquam ſcelerum, nec forma ſuorum
    Terreat, hoc natus flumine, ſanctus eris.

videatur BARONIUS Tom. V. Annal. circa an. CCCC XL. Quæ verò CONSTANTINUS eidem baptiſterio dona contulerit, recenſet IDEM Tom. 3. circa an. CCCXXIV. n. 58. Sub *annum CCCLXXXIV.* DAMASUS Pontifex in Baſilicâ Vaticanâ fontem erexit baptismalem admodùm amplum, ejusque meminit PRUDENTIUS in *Periſtephano* cum agit de paſſione Petri & Pauli & Baſilicâ Vaticanâ his verſibus:

Dextra Petrum regio ſectis tenet aureis receptum
    Canens oliva, murmurans fluento;
Namque ſupercilio ſaxi liquor ortus excitavit
    Fontem perennem Chriſmatis feracem.
Nunc pretioſa ruit per marmora, lubricatque clivum
    Donec virenti fluctu & Colymbo
Interior tumuli pars eſt, ubi lapſibus ſonoris
    Stagnum nivali volvitur profundo.
Omnicolor vitrea pictura ſupernè pingit undas
    Muſci relucent & vireſcit aurum,
Cyaneuſque latex umbram trahit imminentis Oſtri,
    Credas moveri fluctibus lacunar.
Paſtor oves adit ipſe illis Gelidi rigore fontis
    Vidit ſitire quas fluenta Chriſti.

§. 3.

Novum ſuggerit Argumentum BIBLIOTHECA PATRUM Tom. III. pag. 203. & ſeq. Pariſiis an. 1589. edita, ubi refertur S. PAULINI *ad Severum epiſtola XII.* quæ innuit: à Severo erectum inter ſacras duas Baſilicas etiam Baptiſterium ſeu fontem ſacrum, ibique penicillo expreſſum PAULINUM CUM S. MARTINO. De hoc baptiſterio ita canit:

Dives

Digitized by Google

Dives opum Chriſti, pauper ſibi pulcra Severus
Culmina ſacratis fontibus inſtituit.
Talis autem erat inſcriptio :
Hic reparandarum generator fons animarum
Vivum, divino lumine, flumen agit.
Sanctus in hunc, cœlo, deſcendit Spiritus amnem,
Cœleſtique Sacras fonte maritat aquas.
Concipit unda Deum, ſanctamque liquoribus almis
Edit ab æterno ſemine progeniem.
Mira Dei pietas, peccator mergitur undis,
Mox eadem emergit juſtificatus aquâ.
Sic homo & occaſu felici functus & ortu,
Terrenis moritur, perpetuis oritur.
Culpa perit, ſed vita redit, vetus interit Adam,
Et novus æternis naſcitur imperiis.

De Baptiſterio, quod *Calagurri* eſt eo in loco, in quo Martyres *Emeterius* & *Chelidonius* paſſi ſunt, ſequentia ſcripto reliquit PRUDENTIUS *lib. peri-ſtephanon hymn.* 8.

Electus Chriſto locus eſt, ubi corda probata
Provehat ad cœlum Sanguine, purget aquâ.
Hic duo purpureum, Domini pro nomine cæſi,
Martyrium pulchrâ morte tulêre Viri.
Hìc etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne novo.
Qui cupit æternum cæli conſcendere regnum,
Huc veniat ſitiens : ecce parata via eſt.
Ante Coronati ſcandebant ardua teſtes
Atria, nunc lotæ celſa petunt animæ.
Spiritus æthereo ſolitus deſcendere lapſu,
Ut dederat palmam, ſic tribuit veniam.
Haurit terra ſacros aut fonte aut ſanguine rores,
exundatque ſuo jugiter uda Deo.
Ipſe loci eſt Dominus, laterum cui vulnere utroque
Hinc eruor effuſus fluxit & inde latex,
Ibitis hinc, ut quiſque poteſt, per vulnera Chriſti,
Enectus gladiis alter, & alter aquis.

§. 4.

Digitized by Google

§. 4.

S. Gregorius Turonensis *Hiſtor. Franc. lib.* 3. *in Bibliothecâ Patrum Tom. I.* ubi deſcribit Baptiſmum Regis *Chlodovæi*, thema noſtrum egregiè ſic confirmat: *Chlodovæus* invocato *JEſu Chriſti* auxilio victoriam de Alamannis reportat. Tunc Regina (*Clothildis*) accerſiri clam ſanctum *Remigium* Remenſis urbis Epiſcopum jubet, deprecans ut Regi verbum ſalutis inſinuaret. Quem ſacerdos accerſitum ſecretius cœpit inſtigare, ut Deum verum factorem cœli & terræ crederet, idola negligeret, quæ neque ſibi, neque aliis prodeſſe poſſunt. At ille ait: Libenter, Te, Sanctiſſime Pater! audiam, ſed reſtat unum, quod populus, qui me ſequitur, non patitur relinquere Deos ſuos; ſed vado & loquor eis juxta verbum tuum. Conveniens autem cum ſuis priusquàm ille loqueretur, præcurrente potentiâ Dei, omnis populus pariter adclamavit: Mortales Deos abigimus, pie Rex! Deum, quem *Remigius* prædicat, immortalem ſequi parati ſumus. Nunciantur hæc Antiſtiti, qui magno gaudio repletus, juſſit lavacrum præparari. Velis depictis adumbrantur plateæ Eccleſiæ, cortinis albentibus adornantur, Baptiſterium componitur, balſama diffunduntur, micant flagrantes odore cerei, totumque Templum Baptisterii divino reſpergitur ab odore; Talemque ibi gratiam adſtantibus Deus tribuit, ut æſtimarent ſe Paradiſi odoribus collocari. Rex ergo priorpopoſcit ſe à Pontifice baptizari. Procedit novus *Conſtantinus* ad lavachrum deleturus lepræ veteris morbum ſordenteſque maculas geſtorum antiquorum recenti latice deleturus; Cui ingreſſo ad Baptiſmum Sanctus Dei ſic infit ore facundo: *Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendiſti, incende quod adoraſti*; Erat enim Sanctus *Remigius* Epiſcopus egregiæ ſcientiæ & Rhetoricis adprimè imbutus ſtudiis, ſed & ſanctitate ita prælatus, ut *Sylveſtri* virtutibus æquaretur; eſt enim nunc liber vitæ ejus, qui eum narrat mortuum ſuſcitâſſe.

igitur Rex omnipotentem Deum in Trinitate confeſſus baptizatus eſt in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, delibutúsque ſacro chriſmate cum ſignaculo crucis Chriſti. De exercitu verò ejus baptizati ſunt amplius tria millia. Baptizata eſt & ſoror ejus *Alboſledis &c.*

§. 5.

Idem diſcimus *ex vitâ B. Altonis*, cujus in monaſterio cum *S. Bonifacius* eccleſiam conſecrâſſet, ita, ut præter morem fœminis ad eam liber pateret aditus, attamen, fontem quendam in eodem loco juxta Eccleſiam poſitum eâ benedixit ratione, ut mulieri nulli liceret ad eum accedere. Teſtatur *Mabillonius*, quod id ipſum ſuo tempore in pluribus Italiæ Civitatibus obſervatum fuerit; *In itinere Italico* inter alia notat: *Eccleſia Novarienſis* primaria in honorem Beatiſſimæ Virginis dedicata, ſeparatum habet inſigne Baptiſterium *S. Joannis* Baptiſtæ, uti *Romæ*, *Florentiæ*, *Piſis*, *Parmæ*, *Patavii* aliiſque locis nonnullis. Et infra, ubi de *Ravenna*: Baptiſterium antiqui operis extra Eccleſiam memorat. Eandem obſervantiam etiamnum retinet Turonenſis *S. Martini* Eccleſia, quæ, ſeparatum quoque à Baſilica Baptiſterium habet in *æde S. Joannis*, quâ pro Capitulo Canonici uti ſolent.

§. 6.

Singularia planè, hinc digna ſunt, ut hìc inſerantur ea, quæ refert JACOBUS BASNAGE *in vitâ Beati Ottonis Epiſcopi Bambergenſis & Pomeranorum Apoſtoli Tom.* 3. *part.* 2. *fol.* 38. *Theſauri Monumentorum* CANISII, ubi intér alia: Dolia grandia valdè terræ altiùs immergi præcepit *Otto* (Sæculo XII. jam multùm progreſſo) ita ut ora doliorum ad Genu hominis vel minus de terrâ prominerent, implebantur aquâ; facilis erat deſcenſus, cortinæ, velaque oppanſa cuppam circumquaque cingebant, ibique baptiſmus per immerſionem conferebatur.

Quanquam *Theophylactus* afferat ſæculo ſuo hoc eſt *anno MC.* aut circiter deſiiſſe morem antiquiſſimum certis diebus Baptiſmum

tiſmum adminiſtrandi, patet tamen ex *Ottonis* concione ad Pomeranos, hunc ritum non omnino fuiſſe inveteratum, quippe Sabbatho ſancto Paſchatis & Dominicâ Pentecoſtes illos baptizari jubebat. Baptiſteria quibus utebatur *Otto*, fuerunt doſia è ligno confecta, ſive ut loquitur author cit. Cuppæ ampliſſimæ, ubi per aliquot gradus deſcendebant Catechumeni; utpote quæ terræ immergerentur. Undè patet immerſionem ad hæc uſque tempora fuiſſe in uſu; Deinde Baptiſteria fuiſſe ab Eccleſia diverſiſſima; tunc enim nullæ erant ædes ſacræ apud Pomeranos. Denique ligno uti potuiſſe Præſules ab baptiſteria conſtituenda, cum aliàs forent vel lapidea vel etiam marmorea. Infantes in ligneo vaſe tingi permiſit quidem *Edmundus Cantuarienſis Præſul*, ſed confecto baptismate vaſa voluit igne conſumi & in cineres redigi. Aliter hìc *Otto*, qui grandes cuppas & dolia ampliſſima terræ immerſa ad longum tempus juſſit conſtrui. Obſervandum etiam: tria fuiſſe baptiſteria, alia enim ſecundum antiquos mores fœminis, ne coram viris nudarentur, alia verò maſculis, alia denique infantibus deſtinabantur. Maſculi vulgò ad dextram, fæminæ ad ſiniſtram ſtabant. Sic enim *Gregorius*: Cum venerint ac Eccleſiam, recitantur eorum nomina & ſtant maſculi ad dexteram, fœminæ verò ad ſiniſtram. Tandem videmus ex hiſce allatis, immerſionem ſæculo duodecimo fuiſſe adhuc uſitatam; quorſum enim illa dolia, quorum ora ad hominis genu vel minùs de terrâ prominebant, niſi ùt baptizandi facilius poſſent ingredi, ibique per immerſionem tingi? Dumque ſæviret hyems in illis regionibus admodùm aſpera, ſtubas & ignem Baptiſteriis admoveri juſſit *Otto*, ita ut in balnea veluti converterentur; aquâ enim calidâ uti voluit, ne frigore nimio torperent congelarenturque membra; ſicque pro temporis & loci ratione ſacrum miniſterium attemperavit Zeloſus Pomeraniæ Apoſtolus.

Oratoria quoque & altaria in Baptiſteriis interdum extitiſſe docemur ex iis, quæ tradit *Anaſtaſius in S. Hilario PP.* hunc nempe Pontificem tria feciſſe oratoria in Baptiſterio *Baſilicæ Conſtantinianæ*,

tinianæ, *S. Joannis Baptiſtæ*, *S. Joannis Evangeliſtæ & S. Crucis*. Præterea in Baptiſterio Lateranenſi Oratorium *S. Stephani &c.* morem hunc indicat PAULINUS *Natali* 10. ubi Baptiſterium deſcribit: Medio pietatis

Fonte nitet, mireque ſimul novat atque novatur.
Namque hodie bis eam geminata novatio comit,
Dum gemina Antiſtes gerit illic munera Chriſti,
In geminos adytum Venerabile dedicat uſus,
Caſtifico ſocians pia Sacramenta lavacro &c.

Picturis exornata teſtatur baptiſteria idem PAULINUS *ep.* 12. ANASTASIUS *in Leone III. p.* 134. *Ipſum verò Baptiſterium diverſis in circuitu decoravit picturis.* AEGIDIUS *monachus aureæ vallis in Oberto Epiſcopo Leod. cap.* 18.

Fontes fecit opere fabrili,
Arte vix comparabili,
Duodecim qui ſuſtinent
Boves, typum gratiæ continent.
Materia eſt de Myſterio,
Quod tractatur in Baptiſterio.
Hìc baptizat Joannes Dominum,
Hìc Gentilem Petrus Cornelium,
Baptizatur Craton Philoſophus,
Ad Joannem confluit populus.
Hoc quod fontes deſuper operit,
Apoſtolos & Prophetas exerit.

S. CAROLOS BORROMÆUS *in Conſtitutionibus & Decretis Synodalibus Provinciæ Mediolanenſis lib. 2. pag.* 58. ſolicitè deſcribit, quâ ratione collocandum ſit Baptiſterium, vaſa item & inſtrumenta huc pertinentia, additque inter alia multa: *Decebit etiam in Capellâ aut in pariete proximo imago S. Joannis Chriſtum Dominum Baptizantis.*

De ordinario Baptismi Miniſtro paucis nunc agendum.

§. 7.

Digitized by Google

§. 7.

Soli olim baptizabant Epiſcopi tanquam Miniſtri Ordinarii hinc eorum Eccleſiæ Reſidentiales ſive Cathedrales tantùm aut his junctæ aut proximæ habebant Baptiſteria; hujúsque ſacri ritûs veſtigia ad nos uſque pervenêre.

S. Ignatius Martyr *Antiochenæ ſedis* Epiſcopus in ep. *ad Smyrnenſes*: *Non eſſe licitum*, ait, *ſine Epiſcopo neque baptizare neque Agapes facere.* Tertullianus *in libro de Baptiſmo c.* 17. *ait: ſupereſt ad concludendam materiolam de Obſervatione quoque dandi & accipiendi baptismum commonefacere; Dandi quidem habet jus ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus, dehinc presbyteri & Diaconi, non tamen ſine Epiſcopi auctoritate.* S. Hieronymus *in Dialogo adverſus Luciferianos*: *Undè venit, ut ſine Epiſcopi juſſione neque Presbyter neque Diaconus jus habeant Baptiſmi?* S. Augustinus *in libr.* 22, *de Civ. Dei c.* 8. idem aſſerit agens de quodam meritis *S. Stèphani* divinitus ad Chriſtum converſo & baptizari cupiente: *Et Ecce*, inquit, *diluculum clamat ut ad Epiſcopum curreretur &c.* Id quoque clarè evincit inſtructio Cleri Edeſſeni ad *Photium & Euſtachium* Epiſcopos actis Concilii Chalcedonenſis inſerta *action.* 10 Rogant ſc. *Ibam* Epiſcopum ad ſedem ſuam propter imminentem Paſchalem feſtivitatem quantò ocyus remitti, *in qua*, inquiunt & propter catechiſmos & *propter eos, qui digni ſunt ſancto Baptiſmate, opus eſt ejus præſentiâ.* His accedit Epiſtola Clericorum Italiæ ad legatos Francorum, quâ illi poſtulabant, ut *Dacium* Mediolanenſem Epiſcopum poſt quindecim aut ſexdecim annos ad ſuam Eccleſiam redire concedat Imperator, *quia cum penè omnes Epiſcopi, quos ordinare ſolet ..... mortui ſint, immenſa populi multitudo ſine baptismo moritur.* Gregorus M. & ſuum perhibet teſtimonium *libr.* 1. *Regiſtr. ep.* 32. *ad Romanum Exarchum*: conqueritur ibi, quod *Blandum* Epiſcopum Hortenſis civitatis apud ſe retineat, *ex quo fit*, inquit *ut ibidem infantes pro peccatis absque baptismate moriantur.* Hanc Eccleſiæ praxin confirmat *Concilium Hiſpalenſe ſecundum an. DCXIX. celebratum can.* 7. declarans: *Neque coram Epiſcopo licere presbyteris in Baptiſterium introire, nec præſente Antiſtite infantem tingere aut ſignare.* Rei huic comprobandæ longiùs haud immoror; plura congeſſit teſtimonia Martene de Antiquis Eccleſiæ ritibus, quibus adeo convictus eſt Prosper Cardinalis

Digitized by Google

LAMBERTINUS poſtea BENEDICTUS XIV. PP. *Inſtit. Eccleſiaſt.* Ima, ut apertè fateretur; *Novus in ſacris litteris ac peregrinus eſſet, qui baptiſmum fuiſſe initio Eccleſiæ à ſolis Epiſcopis collatum ignoraret.*

MARTENE & ante eum Vir clariſſimus CHRISTIANUS LUPUS *lib. obſervat. in Decreta & Can. Concilior. pag.* 855. præclarè docuit, quòd, cum ſoli priſcis temporibus baptizarent Epiſcopi, ſolæ etiam Eccleſiæ Cathedrales habebant Baptiſteria.

Hinc Decretum illud *in Vernenſi Palatio celebratæ ſynodi cap.* 7. *Ut publicum Baptiſterium in nulla parochia eſſe debeat, niſi ubi Epiſcopus conſtituerit, cujus parochia eſt, niſi tantum ſi neceſſitas creverit, pro infirmitate.* Et iſtud *Toletani Concilii à Gratiano q.* 1. *c.* 53. relatum: *Plures baptiſmales Eccleſiæ in una terminatione eſſe non poſſunt, ſed tantummodo cum ſubditis Capellis.* Praxin hanc confirmat *Valerius Cardinalis Veronenſis*, qui in annotationibus ad Conſtitutiones ſynodales *Mathæi Giberti* Epiſcopi Veronenſis ita ait: *Ex quibus verbis colligi poteſt, non omnibus parochialibus datam eſſe facultatem fontis baptiſmalis; quam rem confirmare videtur uſus multarum Eccleſiarum, in quibus non ſunt fontes baptiſmales; & idcirco ut omnem ambiguitatem tollamus, decernimus, ut non liceat cuique curato ipſius Conſtitutionis vigore pro libito ſuæ voluntatis fontem erigere baptiſmalem, niſi prius mandato & licentia ſpeciali obtenta à nobis, ſi ſecus factum fuerit, fons ipſe funditus omnino deſtruatur & parochus ille mulctetur arbitrio noſtro.* Idem vigebat uſus ante annos quadringentos in civitate Rhemenſi, cujus in Cathedrali *B. Mariæ* Baſilica parochi ſuos ſubditos baptizare veniebant; ſaltem id innuit antiquum illius Eccleſiæ *Ordinarium* quod aſſervatur in ejusdem civitatis monaſterio *S. Remigii*, nam ritus Sabbathi Sancti exprimens ita legit: *Completa fontium benedictione ipſe Pontifex baptizet unum, reliquos verò ſi plures fuerint, baptiſant presbyteri parochiales & confirmat eos Dominus Pontifex.*

Etiam nunc in Italia in ſolis paſſim Eccleſiæ Cathedralis Baptiſteriis infantes ſacris undis intingi ſolent, præſertim *Piſis*, *Parmæ*, *Pataviis. &c.*

Eodem privilegio in Galliis apud *Arvernos* gaudet *Anicienſis Eccleſia*, apud *Armoricos Coriſopitenſis*, in *Burdigalenſi* quoque ampliſſima, in quâ plures ſunt Parochiæ, tres tantùm habentur Eccleſiæ baptiſmales: Sc. *Cathedralis S. Andreæ*, *Monachorum Benedictinorum S. Crucis*

Digitized by Google

cis & S. Severini; In civitate *Leodienſi* licet ſint triginta circiter Eccleſiæ parochiales !, tamen non niſi quinque ſunt baptiſmales, & inter has una, quæ Cathedrali juncta eſt, quæ ſine dubio olim ipſius Eccleſiæ Cathedralis Baptiſterium conſtituebat. De Baptiſterio, quod hodiedum viſitur *Florentiæ*, notat *du Cange in Gloſſario*: *E regione maximi templi Eccleſia eſt rotunda S. Joanni Baptiſtæ ſacra, hanc Baptiſterium appellant, tota & hæc marmorea habens Januas quas æneæ valvæ operis egregii, occludunt. In medio illius Eccleſiæ Baptiſterium è marmore lucidiſſimo viſitur, in quo Florentini omnes Baptiſmi lavacrum percipiunt, neque alibi quiſpiam præterquam in hoc Baptiſterio aquis ſalutaribus tingitur.*

Egregiè hanc rem illuſtrat PROSPER CARDINALIS LAMBERTINUS. *loc. ſup cit.* Cum Chriſtianorum numerus ſingulari Dei beneficio magis indies propagaretur, factum eſt, ut Baptiſmnm vel nulla urgente neceſſitate liceret omni tempore conferre & pluribus etiam præter Epiſcopos illum adminiſtrandi poteſtas fieret & fontes pariter in multis Urbium partibus ac potiſſimum in agris à Civitate longè disjunctis pro commoditate populi collocarentur; illi verò qui huic muneri præfecti eſſent, Chriſtiani populi Decani ſunt nuncupati. THOMASSINUS *de Vet. & Nov. Eccleſ. Diſcipl. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 6. *ſub num.* 2. Inficiari tamen, pergit *Lambertinus*, minimè poſſumus, hujus antiquæ Diſciplinæ veſtigia & ſuperioribus temporibus retenta fuiſſe & nunc etiam religiosè obſervari; quippe *Sæculis XII. & XIII.* poſtquam Pontifex Sabbatho majoris hebdomadæ cum ſacro comitatu templum ingreſſus erat, ut Baptiſmi fontem conſecraret, Cardinales qui aderant, Pontificis facultate accepta, ad Eccleſias, quarum titulis prædití erant, profecti, Baptiſmi ſacramentum miniſtrabant. Ita commemorant *Cencius* qui *Sæculo XII.* & *Benedictus* Canonicus qui *XIII. Sæculo* floruerunt, quorum ſcripta in Bibliotheca Capituli Vaticanæ Baſilicæ diligenter ſervantur. ..... ſed jam ad hæc poſteriora tempora deveniamus: Quum *Clemens VIII.* expeteret maximè, ut omnes Eccleſiæ in ſacris ritibus exequendis omnino conformarentur; Ceremoniale Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcoporum imprimi juſſit, quòd deinde *Innocentius X.* & *Benedictus XIII.* novis quibusdam additis, quæ prorſus neceſſaria videbantur, ſua auctoritate confirmarunt. Itaque in iis libris (*lib.* 2. *cap.* 27.) cautum fuit, ut Baptismi fontes Sabbatho majoris hebdomadæ ab Epiſcopo de more ſacri fierent & Catechumeni, ſiqui adeſſent, ſacrum ab ipſo lavacrum acciperent, vel ſi aliquo impedimento detentus Epiſcopus id perficere minimè poſſet, alium ipſe ſufficeret, qui ſuo nomine & facultate rem totam adminiſtraret. Sed quo magnificentius ac pro rei dignitate id geratur, meritò ſancitur, ut Canonicorum Collegium, cæterique Eccleſiæ adminiſtri ſimul interſint. *Confer. quoque Braſchius in Promptuario Synod. cap.* 5. *num.* 29. Addit præterea *Proſper Lambertinus*: Illud profectò certum eſt in *Urbe Bononienſi* aliisque Italiæ civitatibus Baptiſmi fontem veteri conſuetudine in Eccleſia Principè ſolùm retineri, ibique non civium modò infantes, ſed oppidorum ad civitatem proximè pertinentium ſalutari lavacro expiari. Id etiam in more poſitum perpetuo fuit, ut Sabbatho majoris hebdomadæ & in pervigilio Pentecoſtes hujusmodi fontes magno parochorum omnium concurſu ſacrarentur Ita enim *in Synodicis ſanctionibus Laurentii Campegii cardinalis ampliſſimi pag.*6. *edit. an.*1555. clarè dignoſcimus: *Inſuper præcipimus omnibus Capellanis civitatis Bononienſis ac ſuburbiorum, ut Sabbatho majoris hebdomadæ atque in pervigilio Pentecoſtes conveniant ad Baptiſmum, qui in Eccleſia Cathedrali inſtituitur; qui parere recuſaverint, pœna ſolidorum* 40. *abſque ulla ſpe condonationis omnino plectentur.* Id etiam auctoritate præſtantiſſimi viri CARDINALIS GABRIELIS PALLEOTTI magìs deprehenditur *lib. de adminiſtr. Eccleſiæ Bononien. pag.*92. cujus verba extant in *cit. Inſtit. Eccleſ.* 1ma. Priuſquam ad Baptiſterium Moguntinum deveniamus, breviter adhuc præmittenda quædam de ſolemni Baptiſmo tempore Paſchatis; & Pentecoſtes olim adminiſtrato.

§. 8.

Digitized by Google

In primordiis Eccleſiæ Chriſtianæ quolibet die celebrabatur Baptiſmus ſic *Act.* 8. de *Eunucho* Candacis Reginæ à *Philippo* Bapzato uti & *Act.* 10. de *Petro Cornelium* & aliam turbam baptizante in propatulo eſt. D. AMBROSIUS *cap.* 4. *in ep. ad Epheſ.* explicans *Actorum* capita modo relata, eandem enarrat conſuetudinem. Sed non multò poſt mos obtinuit ut extra Paſchatis & Pentecoſtes tempus nemo baptismatis myſteria celebraret. S. LEO *ep.* 4. *ad Univerſos Siciliæ Epiſcopos cap.* 3. id ex Apoſtoli doctrinâ profectum eſſe docet. Non ſolum adultos ſed & infantes & parvulos Paſchatis & Pentecoſtes tempore tantùm baptizatos ex D. AMBROSIO *de myſterio Paſchæ cap.* 5. diſcimus. Et S. AUGUSTINUS *ſerm.* 160. *in Dominica in octav. Paſchæ* inquit: *illi pueri, infantes, parvuli, lactentes, maternis uberibus inhærentes & quantum in eis gratiæ conferatur, neſcientes, ut ipſi videtis, & ipſi habent octavas hodie.*

Hac de re etiam Concilia loquuntur & quidem *Wormatienſe an. DCCCLXVIII.* habitum *can.* 1. *Sacroſancti autem Baptismi ſacramentum nonniſi in Paſchali feſtivitate & Pentecoſte unusquisque fidelium noverit eſſe præbendum exceptis his, quibus mortis Urgente periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis ſubveniri.* Eundem canonem repetit REGINO *Abbas in libello de Eccleſiaſticis Diſciplinis & Religione Chriſtianâ ex juſſu Rathbodi Trevericæ Urbis Epiſcopi collecto an. DCCCXCIX. can. CCLXIX.* Eadem jam verba habet Capitulare *Gregorii PP. II.* datum *Martiniano* Epiſcopo, *Georgio* Presbytero &c. in *Bavariam* ablegatis circa an. *DCCXXXI. capit. V.* Concilium Rotomagenſe *an. MLXXII. can. XXIV. Item juxta ſanctorum Patrum Decreta ſc. Innocentii & Leonis PP. ſtatuimus, ne generale baptiſma niſi Sabbatho Paſchæ & Pentecoſtes fiat. Hoc quidem ſervato, quod parvulis quocunque tempore, quocunque die petierint, regenerationis lavacrum non negetur. Vigiliâ vel die Epiphaniæ ut nullus niſi infirmitatis neceſſitate baptizetur, omninò interdicimus.* HARDUIN. *Collect. Conc. Tom. VI. pag.* 1192.

C Cum

Cum autem poſteriori tempore frequentius ac planè quotidie baptismus impertiretur; ut aliquid ſaltem primi inſtituti retineret Eccleſia, ſontes iisdem diebus conſecrari voluit, quibus antea ſalutari lavacro eos luſtrabat, qui Chriſti Domini religionem ac diſciplinam ſuſceperant. *Catechiſm. Rom. cap. 2. de ſacram. Baptiſm. num.* 61. Id autem cum plurimis teſtimoniis (*vid. Franciſc. Amat. Pouget in ſuis catechet. Inſtit. edit.* 1725. *pag.* 850.) tum præcipuè ex jure Pontificio (*Can. duo tempora & aliis ſeqq. de conſecr.*) in quo Sabbathum Majoris hebdomadæ & pervigilium Pentecoſtes omiſſo Epiphaniæ ſolemni feſto potiſſimùm nominantur. PROSPER LAMBERTINUS *Inſtit. Eccleſiaſt. c.* 1.

CAPUT TERTIUM.

Baptiſterium Moguntinum à Sidonio Epiſcopo erectum.

§. I.

Antiquitates Eccleſiæ Moguntinæ primum ac celeberrimum nobis indigitant Baptiſterium, quod SIDONIUS Antiſtes ope *Berthoaræ Theodeberti* Auſtraſiæ Regis filiæ *Moguntiæ* circa annum Reparatæ ſalutis *DXLVIII.* erexerat; de hoc VENANTIUS FORTUNATUS Pictavienſium Epiſcopus elegans poëma reliquit. Sic autem *lib.* 3. (*a*)

Ardua

(*a*) CHRISTOPHORUS BROWERUS S. J. Presbyter *An* 1603. Moguntiæ *in* 4. imprimi fecit *Venantii* poëmata ſub hoc titulo *Venantii Honorii Clementiani Fortunat. Italici Presbyteri, Epiſcopi Pictavienſis vetuſti & Chriſtiani Poëtæ Carminum, epiſtolarum & expoſitionum Libri XI. multis poëmatis, aliquot etiam librorum membris aucti, omnes ad veterum exemplarium fidem caſtigati*; additi præter ſupplementa *de Vita S. Martini libri IV.* omnia recèns illuſtrata Notis ſacris hiſtoricis & geographicis. Poëmati allato BROWERUS has ſubjungit notas *lib.* 2.

Digitized by Google

Ardua ſacrati Baptiſmatis aula choruſcat
Quo delicta Adæ Chriſtus in amne lavat.
Hic paſtore Deo puris grex mergitur undis,
Ne maculata diu vellera geſtet ovis.

Baptiſterium, ſcribit, antiquæ fabricæ ritu & opere à Sancto *Sidonio* Moguntiacenſi Epiſcopo inſigni tectorum amplitudine exſtructum *Berthoaræ* filiæ *Theodeberti*, cujus virtutes mirificê exornat adjuto liberalitate & munificentiâ. Porrò non vulgarem affert & laudem & lucem inclytæ Moguntinæ Eccleſiæ hoc *Fortunati* carmen, quam refloruiſſe non ſolùm ad nova templorum decora, ſed nova quoque ſobole ex vicinis & Rheni accolis Gentilium populis auctam Francis ibi rerum potientibus, indicat. Et fuit Metropolis hæc olim in Germaniâ primâ Legionum Romanarum Prætorio Ducis ripæ ſeu limiti imperantis; Religione demum & Chriſtiani populi Martyrio longè clariſſima; jam indè verò ſub Francis è ruinis emicans & mox à *S. Bonifacii* reparatione effloreſcens & per multis Eccleſiis mater eſſe cœpit nec non Provincialium Epiſcoporum obſequiis majorem in modum meruit frequentari. Sed impar omni tamen Majorum ſplendori & Magnificentiæ (quod mireris in tantâ Cleri & ingeniorum abundantiâ) teſtificatio litterarum, tam ab Annalibus & fidelibus ſcriptorum monumentis ſedes illa deſtituitnr. *Sidonii* modò nomen ac ne vix quidem agnoſcit; & licet Antiquitatis cujusque generis adhuc ſe viſendam ſpoliis exhibeat, hujus tamen neque Baptiſterii neque templi ulla ibi ſuperant veſtigia; ita affirmare audeo non incurioſus explorator; & verò ædium ſacrarum & publicorum operum ab ævo Romano & Francico tanta illic eſt vaſtitas, ut quibus in ſpatiis olim ea ſublimia ſtetere, inibi jam vel ſulcos arator deſcribat, vel vites pangat agricola. Quidquid ibi denique templorum, ad certos fermè & æquales hujus Germanici Imperii noſtri retulere *autores*. Eminent enim *Riculphi*, ut ad *S. Albani*, vel *Willigiſi ad S. Stephani* vel *Adelberti*, *Willigiſi* aliorumque communiter ad *Deiparæ Virginis*. Primaria non ex uno, ſed ex variis coaluit. Arguunt tituli, ſegmenta & molis varietas omni ex parte ſibi prope diſſimilis. Fronte veſtibuli interioris ad meridiem, qua vetuſtisſimi Operis fabrica, ſupra Januam arcuatam lego:

Traxit origo necem de ſemine, ſed pater orbis
Purgavit medicis crimina mortis aquis.
Hanc tamen Antiſtes *Sidonius* (*b*) extulit arcem
Qui Domini cultum templa novando fovet.
Struxit *Berthoara* voto (*c*) complente ſacerdos
Quæ decus Eccleſiæ cordis amore placet.
Catholicæ fidei ſplendor pietate choruſcans
Templorum cultrix, prodiga pauperibus.

Semi-

SANCTUS † MARTINUS

hinc Epiſcopi effigies dextrâ templum ſuſtinentis, eâ prorſus ideâ, quâ hodie viſitur Cathedrale. Lævâ verò librum tenentis cum inſcriptione:

PAX HUIC DOMUI ET OMNI HABITANTI IN EA.

Subſcriptio:

EMGNIOZAN FIERI ME FECIT.

Porrò ruinarum harum cauſas non neſcit, quisquis multiplices illius urbis in ultimâ, mediâ adeoque recenti ætate clades acceptas animo ſubjicit, *Ammian. Marcellin. lib. XVI.* B. HIERON. *ep. ad Ageruchiam XI. c. VI.* Moguntiacum, nobilis quondam civitas, capta atque ſubverſa eſt & in Eccleſia multa hominum millia trucidata. Hujus palæſtræ veſtigia in ſemiruta D. *Albani* areâ reperio, quæ montis Martyrum ab hâc, niſi fallor, cœde, nomen tulit. Nec meliora de hinc ſucceſſere, nam de ſpectaculis loquens SALVIANUS *lib. VI. de vero judicio & provid*: non enim hoc agitur, inquit, jam in Moguncíacenſium civitate, ſed quia excíſa & deleta eſt.

(*b*) *Antiſtes Sidonius*) de hoc Epiſcopo copioſius infra, ubi proprium ejus extat encomium.

(*c*) *Berthoara Voto.*) Hanc *Theodeberti* Regis fuiſſe filiam ſignatè Poëta dixit, equidem *Maguntiaci* uſpiam, Virginitate Deo ſponsâ eam vel in Monaſterio vixiſſe vel religionis causâ ſedem ibi habuiſſe, in proximo eſt, ut ex hoc Poëtæ præconio conjecturam faciam. Viſitur hodieque *Vete-*

Digitized by Google

Seminat undè metat fruges, ſe arcendo recondens
Terrenis opibus non moritura parat.
Filia digna Patri te *Theodeberte*! reformans
Rexiſti patriam qui pietate Patris.
Et comitante fide revocaſti ex hoſte triumphos
Sed capti pretio mox rediêre tuo. (*d*)
Eccleſiæ fultor, laus Regum, paſtor egentum,
Cura ſacerdotum, promptus ad omne bonum.
Cujus dulce jugum nullus gemuiſſe fatetur,
Vivis adhuc meritis Rex in amore Tuis.

ris cellæ Monaſterium Ordinis *S. Benedicti* (hodie Ciſtercienſium) in urbe, perantiqua ſedes Virginum, quas Dominas appellant Candidas, (quæ compellatio tranſiit ad moniales *S. Mariæ Magdalenæ* pœnitentes in foro gentili) in qua *D. Bilhildis* memorabili ſanctitate fœmina Francorum etiam integro regno claruit. In hujus Monaſterii ſeptis haud obſcura extant priſcæ magnificentiæ veſtigia. (*Neque tamen* BERTHOARA *S. Bilhildi coæva fuit ſed hanc integrum vix non ſæculum antecesſit*) Neque me præterit *Berthoaræ* quoque in intima Gallia famam fuiſſe clariſſimam virtutis, quam eandem eſſe cum hac, interpretari nolim; Illuſtri tamen hæc genere monaſterio nomen dederat, quod *Guntramo* Rege & *Auſtregiſilo* Epiſcopo in Bituricenſi Diæceſi diſciplina morum & religionis cultu florebat. SURIUS *in Majo, vita S. Auſtregiſili.*

(*d*) *Sed capti pretio mox rediêre*) THEODEBERTI Regis magna fuiſſe domi militiæque fortitudinis, prudentiæ & pietatis ornamenta, multifariàm. GREGOR. TURON. *lib. III. Franc. Hiſtor.* commemorat. Belli victoriæque materies raró illi defuit, cum Patre *Theoderico* expeditioni Thuringiæ interfuit; Gothos Aquitaniæ inquilinos, Arvernosque infeſtis armis appetiit, magnis denique virorum copiis in Italiam profectus, *Juſtiniani* Ducum arma, ſed fruſtra laceſſivit; omnibus tamen ex bellis prædas hominum egit & magna ſpolia retulit; undè hic ejus in victos captivósque clementia celebratur.

Hæ *Broweri* notœ ubi abundent & ubi deficiant, facile videre eſt ex Hiſtoria Moguntinâ à ſesqui ſœculo magis excultâ.
Peculiare quoque de *Sidonio* Epiſcopo Moguntinorum carmen FORTUNATUS *edidit. libr. IX.*

Reddita ne doleas fœlix *Maguncia* caſus
Antiſtes rediit, qui tibi ferret opem:
Ne mœrore gravi lacrymans orbata jaceres
Hunc gaude pulſa te meruiſſe fame (*a*)
Porriget ecce manum Genitor *Sidonius* (*b*) urbi
Quo renovante locum priſca ruina perit.
Jura ſacerdotii placido moderamine ſervans
Per cujus ſtudium crevit & ipſe Gradus.
Parturis aſſiduè gravidos per ſæcula fructus,
Quamvis Apoſtolico junctus amore regis.
Suſcipit hæredem cœleſti germine natum
Tali nupta viro, quando marita placet.
Te vigil cuſtode lupus non diripit agnos
Te paſcente Gregem non ovis ulla perit.
Cautius in toto per mitia paſcua ducis,
Toxica ne noceant, florea rura paras.
Sis cibus, ut populi placidè jejunia ſervans
Et ſatias alios ſubtrahis unde Tibi.
Nudos veſte tegis, Captivi vincula ſolvis
Depoſito reddens libera colla jugo,

Exu-

(*a*) Browerus ad hæc: *Sidonius* Maguntiacenſis Epiſcopus famâ fuit celeberrimâ, *Theoderico* & *Theodeberto* Francorum Regibus & *Clodovæo* ætate proximus, cujus novo ſurgente in Belgis imperio, cum inſignis fuiſſet vaſtitas Germaniæ primæ & ſecundæ Urbibus illata, eaque Moguntiaco hoc gravior accidiſſet, quò repetita crebrius; meritò *Fortunatus* hic memorat caſus & præteritas Urbis iſtius ruinas, quæ tamen *Sidonii* Epiſcopi & Mediomatricum Regum opibus in priſtinum paulatim redire nitorem & additis templis, ſacriſque tectis opere novo reſarciri cœpit. Habet hoc poëma & egregiarum Virtutum *Sidonii* exaggeratam molem & veteris Epiſcoporum potentiæ Argumentum haud obſcurum.

(*b*) *Te meruiſſe fame*) hujus pentametri pars conſenſu quodam ab omnibus MS. abfuit.

Digitized by Google

Exuſibus domus es, es eſurientibus eſca,
    Fœlix cui Chriſtus debitor inde manet.
Te doctrina probum, providentia ſacra modeſtum
    Et facit eloquio vincere mella Tuo.
Templa vetuſta novans ſpecioſo fulta decore
    Inſeris hinc populis plus in amore Deum.
Ut plebem foveas *Rheni* Tibi convenit amnis, (c)
    Quid referat terris, qui bona præbet aquis.
(d) Hæc quoque fama micat, tu inſtauras omne quod extat,
    Vivis in æternum laude fluente Tibi.
Hac vivas longos meritorum fruge per annos
    Et creſcente diu de grege vota feras.

§. 2.

Niſi Moguntinæ civitatis ruinæ toties iteratæ, utì benè advertit *Browerus* mox citatus, vix non omnia ſubſidia prioris ævi litteraria abſtuliſſent, volupe hìc foret diſquirere: SIDONIUS ubinam extruxerit magnificam hanc aulam Baptismalem an in valle *S. Mariæ*, ubi hodiedum viſitur Parthenon Dalheimenſis, utrùm vero in loco flumini Rheno magìs propinquo? Res

---

(c) *Rheni Tibi convenit amnis*) *Browerus legit*: *& Rheni congruis amnes. Sic Trevir. MS.* aliàs *congrues amnis*; ſed pereunte ſententiâ. Nam ex pentametro conſtat *Sidonium* opere publico bona præbuiſſe aquis. Itaque minus aptâ quidem locatione, ſed quæ facilè capiatur. *Venantium* id voluiſſe reor: *Sidonium* muniiſſe ripas & amnium duorum violentiàm *Rheni & Mæni*, qui nivibus & imbribus inflati conjunctiqne validiore cum impetu-ripis *Moguntiaco* proximis inferri ſolent, coërcuiſſe operibus aut molitione aggerum. Unde poëta: *Quid referat terris, qui bona præbet aquis?*

(d) *Hæc quoque fama micat*) *Browerus* habet: *hic quod fana micant.* Et addit: ſic correximus, quod vulgò in MS. *hic quos fama micat*, ſed vindicant noſtram lectionem quæ ſequuntur: *& inſtaurata quod extant.* Ubi tamen alii ſicut nos ſupra.

Digitized by Google

Res confecta eſt, ſi vera ſit nonnullorum opinio: Moguntinam civitatem in dictæ vallis planitie usque ad tempora *Dagoberti* Regis ſtetiſſe & ab hoc demum oræ *Rheni*, prout nunc exiſtit, proximè fuiſſe admotam. Id autem aſſerunt & evincere conantur ex hiſce fundamentis 1ò. SERARIUS *Rer. Mogunt. lib.* 1. *cap.* 6. ait: TRITHEMIUS *in vitâ S. Maximi cap. XVII.* opinatur: Civitatem noſtram extra hodiernos muros, ubi ſacrarum Virginum monaſterium eſt *Dalheimenſe*, quondam fuiſſe.

2ò. PISCATOR *in ſua Moguntinenſi ad Sorbillonem concertatione*; Tradit cana Patrum antiquitas & communis modernorum refert opinio, priora Urbis ejusdem mœnia, in ſpatioſa planitie, ubi modò leproſorium & Monaſterium *S. Mariæ* in ſacra valle cernitur, fundata fuiſſe; cui rei multæ quoque ſubterraneæ ruinæ & ſpecus atteſtantur. Et

3ò. SERARIUS pergit, Cùm è *S. Stephani* portâ, quæ agraria ſeu arvalis (gau-pfort) in Monaſterium illud deſcendimus, ſunt à latere muri antiqui defoſſi, qui totius ejus lateris vineas quaſi ſuſtentant. Ultra monaſterium verò in Campis editioribus ad dextram ſtant adhuc hodiè lapideæ moles, quas infernè continuas fuiſſe, docere videtur ſtructuræ ratio & tumulus, ſub quo defoſſa alia rudera, perpetuus. Nam quod iis quaſi pilis aquæ ductum fuiſſe impoſitum dicunt aliqui, ut *Piſcator* in Manuſcripto, dicens ab Imperatore *Alexandro Mammeæ* factum, conjecturam nullam habet. 4ò. Idem SERARIUS *lib.* 1. *Reg. Mog. c. IX.* de *Dagoberto I.* Francorum Rege notat: Eum *Moguntiam* ita redivivam feciſſe ajunt, ut à vetere loco propiùs ad *Rhenum* ubi & hodie cernitur, eam traduxiſſe aſſerant. Sic enim Manu ſcriptorum liber unus: *Poſtea verò quando miſericordiam cœli diſtillaverunt & divinâ miſerante Gratiâ à Catholicorum Principibus redditâ pace Chriſti Eccleſiæ Conquieverunt, mutato loco ſupra littus Rheni, à quo priùs ducentis plus minus paſſibus diſparabatur, eſt reſtaurata* MOGUNCIA *& a Francorum Regibus maximéque* DAGOBERTO *in priſtinam, immò multo*

Digitized by Google

multò ampliorem dignitatem eſt revocata, caput ſcilicet effecta regni Orientalium Francorum ac Metropolis Galliæ Germaniæque cunctarum Urbium Cis-alpinarum, & de S. AUREO LECTIO XLIII. XLIV. & XLV. *in Manuſcripto*; ita *Poſtea autem Domino ventis & mari tribulationum hujusmodi ſanctorum precibus, imperante; ceſſante penitus perſecutionis immani rabie, ſedatiſque procellis, quibus Eccleſia quodam modo quaſſari viſa eſt, redditâ jam pace Eccleſiis miſeratione Divinâ, regnantibusque jam catholicis Principibus, de reſtauratione Urbium, de reformatione Eccleſiarum ad honorem Dei, laudemque ſanctorum cœperunt ipſi Principes cogitare ſedulóque operam dare. Igitur Francorum Reges & præcipuè* DAGOBERTUS *hujus nominis primus, qui viceſimus à* PHARAMUNDO *crinito primo Francorum Rege Francos rexit, civitatem inſignem Moguntiam ab* ATTILA, *ut dictum eſt, everſam, non in eo, in quo prius condita fuerat, ſed in alio Rheni fluentis magis propinquo loco, ubi hodieque ſita eſt, multo melius, multoque honeſtius, quàm prius reſtauraverunt, anno verbigenæ ſexcenteſimo Duodecimo, poſt everſam autem ipſam urbem anno Centeſimo quinquageſimo octavo. Dico autem urbem Moguntiam multò melius multòque felicius à Catholicis Regibus reſtauratam, quam à Paganis Principibus conditam, quia (excepto eo, quòd fluminis Rheni propinquior gratia majus quam antea incolis ejus commodum præſtare videtur) cum prius ſuperſtitione gentili, idololatriæ ſerviens erat ferrea, nunc Divino cultui mancipata decore Chriſtianæ Religionis eſt aurea. Hæc ibi.*

5^tò. In vetere *S. Hilarii* Baſilicâ omnes pœnè priores XXXVIII. Epiſcopos terræ mandatos fuiſſe fama eſt. Ex iis autem, cum primùm *S. Albani* excitata fuit Baſilica, in eam transtulit RICHOLPHUS Archi-Epiſcopus S. *Aurei* ejusque ſororis *S. Juſtinæ* reliquias, uti refert *in Breviario Lectio II. de S. Aureo Die XVI. Junii.* Sed *anno Domini DCCCCXXXV. Die XIV. Martii* HILDEBERTUS Archi-Epiſcopus è primis illis Epiſcopis in eandem Baſilicam importavit decem, quorum nomina ſunt *S. Creſcens, S. Marinus, S. Gotbardus, S. Sophronius*

nius, *S. Maximus*, *Sidonius prior*, *Sigiſmundus*, *Ludegaſtus*, *Luthwaldus*, *Leowaldus*. De hâc ſanctorum translatione Pontificum, ait *Trithemius*, quidam eo tempore carmine ſic ſcriptum poſteritati reliquit:

> à *Bonifacio* meruit qui pallia primo
> Is Pater *Hilwertus* Archi præſul duodenus
> Comperiens oſſa Patrum veneranda relicta
> intra Baſilicam nunc Hilarii ſacroſanctam
> è quibus hinc denos transvexit in ordine priſcos,
> Ut locus in ſignis conſervet pignora dignis.
> Attendens merita, ſimul ipſorum pia geſta
> Hinc ùt confratres Aureo collaterales
> Efficit & tumulo ſtricto concluſit in iſto.
> *Chriſti non gentos X. ter*, *ſemel V. legis annos*,
> Ut decimam quartam lucem vult *Martius* addam.

SERARIUS *lib.* I. *c.* 31. addit è MS. *S. Hilarii extra civitatem antiquæ Venerationis capella*, *ubi primum Epiſcopium fuiſſe dicitur.* Idem repetit in *Hildeberto* Archiep. ubi tamen lapſum memoriæ admiſit, cum pro *decem è primis Epiſcopis* quos *Hiltibertus* ſupra jam *lib.* 2. *c.* 26. in S. ALBANI Baſilicam importaſſe ſcripſit, *S. Aureum & Juſtinam* poſuerit, quos tamen *Richolfum*, in eandem è *S. Hilarii* æde religionis ſtudio transtuliſſe tum ibi, tum *c.* 17. è *Breviario Moguntino* memoravit. JOANNIS *T.* I. *p.* 426.

Singula hæc aſſerta vel ſoli *Trithemio* opinanti, vel nudæ traditioni vel famæ (dicitur, narratur) neutiquam verò teſtibus legitimè productis innixa nos adeò non convincunt, primum *Maguneiacum* debere inquiri in valle *S. Mariæ*, quin potius ex ſcriptoribus Romanis invictè demonſtratum eamus: prima Civitatis noſtræ fundamenta ad oram Rheni jacta fuiſſe. Quibus præmiſſis ex ætate Eccleſiarum *S. Joannis* & *S. Martini* ante *Willigiſi* tempora ſucceſſivè Cathedralium ad & ultra tempora *Sido-*

Digitized by Google

Sidonii productâ ſecurè concludemus: Aulam Baptiſmalem loco cui hodierna Metropolitana inædificata eſt, vicinam extitiſſe. A Fundamentis inchoëmur.

Anno *Urbis Conditæ* 745. *ante æram Dionyſ.* 9. DRUSUS, ut frequentes Germanorum in Galliam irruptiones prohiberet, per omnem Rheni ripam *Quinquaginta Caſtella* in Gallico ſolo extruxit, teſtante FLORO *lib. IV. cap. XII.* hæc ipſa Flori verba refert SERARIUS *lib.* 1. *c.* 5. ibique ſubdit: *Caſtelli verò nomen interdum etiam pro urbe aliquâ ponitur vel urbis certè initio. Unde tot burgi, de quibus in Kilianæis notis cap. VII. dixi.* Mirandum hinc, quod modò dictus SERARIUS à ſuâ ſententiâ ſatis fundatâ averſus prima civitatis incunabula in tractu Dalheimenſi quæſiverit; unicè ſeductus & ſingulariter à molibus illis lapideis, quas mœnium reliquias credidit & ſuſpexit, de quibus paulò inferiùs.

Tam eximiis operibus DRUSUS intentus trigeſimo ætatis anno trigeſimo poſt fatalem ex equo lapſum die morte præventus eſt in ipſâ, cui jugum minabatur, Germaniâ. Quantum AUGUSTUS & ROMA omnis DRUSI Jacturam doluerint à Scriptoribus paſſim traditur, undè & ei præter alios plures honores cognomen GERMANICI datum, idemque ad filios ejus translatum eſt. Gallos Rhenenſes tam manſueti Præſidis obitum deploràſſe vel ex eo apparet, quod *Moguntiaci* honorarius ei tumulus erectus & ſtato quot annis die à civitatibus Galliarum circa illum publicè ſupplicatum. SUETONIUS *in Claud. cap.* 1. DIO *lib. LV. pag.* 549. LIVII. *Epit. Lib. CXL.* EUTROPIUS *lib. VII. cap. VIII.* Caſtellum *Moguntiæ* præcipuum fuiſſe vel ex eo apparet, quod illud honorario DRUSI Monumento præ reliquis caſtellis quadraginta novem ad Rheni ripam extructis fuerit exornatum.

Validis Gallica Rhenenſis ora licet munita eſſet præſidiis, Germani tamen eam *A. C.* 26. iterum invadunt atque diripiunt, cum *Tiberius* voluptatibus immerſus, omnemque ferè Reipublicæ

curam abjiciens nec Præſides, Legatóſve in Provincias mitteret aut priſtinos mutaret, nec militum præſidiorúmque haberet rationem, ut numerum eorum ſuppleret; magno dedecore Imperii nec minori Provinciarum diſcrimine. SUETONIUS *in Tiberio Cap. XLI.* AURELIUS VICTOR *in Epit. cap.* 2. Confer. SCHÖPPLINUS *Tom. I. p.* 291. *Alſatiæ illuſtratæ*, de Legionibus Rhenenſis oræ Cuſtodibus & paſſim *in periodo Romanâ.*

Apud GRÆVIUM *Tom. VII. Theſaur. Antiquit. Roman.* Extat noticia Dignitatum omnium tam civilium quàm militarium tempore Romanorum per Gallias; recenſentur ibidem Præfecti militum ſub diſpoſitione Viri ſpectabilis *Ducis Moguntiacenſis.* Præfecturæ omnes à *Saletione Antonacum* uſque numero undecim Rheni oræ adjacentes, hanc contra Germanos tuebantur & ſola MAGONTIA, ſedes præcipua Ducis, toties à Germanis infeſtata Rheni ripam relinqueret indefenſam & duobus millibus à flumine paſſibus remota iners in valle quieſceret & ſecura?

GOSWINUS *in S. Albani vita cap. XXIV.* memorat: CÆSAR *&* DRUSUS *terra marique victores hoc ſpeciale privilegium ſuæ adſcribebant potentiæ, ut quamcunque gentem vel regionem armis ſubigerent, ſtatim eò loci municipia, urbes, arceſque fundarent, deductisque coloniis ad tutamentum Regni in Romanas leges & cæremonias, inque linguam Latialem indigenas cogerent. Teſtantur hoc urbes & arces per littora Rheni, perque totam* GALLIAM *ab ipſo* JULIO *vel auctoritate ejus fundatæ.* Exempla plura ſubjungit, in iisque poſt Agrippinam recenſet *Moguntiam.*

BEATUS RHENANUS *lib. III. Rer. Germ.* 534. ait: MAGUNCIACI *veterum inſcriptionum magna copia eſt, ideo quod Romani ibi ſemper ſint verſati,* LIMITEM RHENI TUENTES *& ſub poſterioribus* AUGG. *Præfectus militum Armigerorum & præterea Dux Militaris, qui multas inſuper militum Præfecturas gubernabat, illic ſedem ſuam habuerint.* Sive enim locum hunc ab amœno ſitu, ſive à Commodâ Præfecturarum ad Rheni oram ſitarum inter ſe communicatione, ſive Germanorum callidas & ſæpè ſæpiùs atten-

ten-

Digitized by Google

tentatas irruptiones in *Galliam* aut *Germaniam* cis-Rhenanam ſpectaveris, Romani ſicut alias civitates ita & noſtram quaſi ſepem Germanis, ſibi autem amœniſſimum diverſorium ad Rheni ripam ſtatuere facilè perſuaſi fuerint.

Quòd autem moles illæ lapideæ Monaſterio Dalheimenſi proximè adjacentes mœnia civitatis Moguntinæ nunquam fuerint, ad oculum cuivis eas eminus & propiùs conſideranti adhuc hodie demonſtrari poteſt; nam pilæ hæ lapidares æqualiter vix non inter ſe diſtant, ſpatiaque intermedia lapidibus cæmentóque quidem obſita fundamentis carent, hinc infernè continua non ſunt; idque ſœpiùs examinanti probè innotuit, uti & quod hâc ætate noſtrâ moles ejusmodi altiſſima ex horto Monialium fuerit effoſſa ab adjacente aliâ planè ſeparata & infernè non continua. Dein quò magis collem aſcenderis verſus *Finthen*, moles ſemper decreſcunt; ſi verſus Monaſterium deſcenderis, moles ſurgunt altiores, imò altiſſimæ & ſupernè horizontales; neque ſuperiores pilæ cum inferioribus ullatenus quoad altitudinem ſunt proportionatæ; Mœnia ſi fuiſſent, pilæ reſiduæ in vertice collis deberent altiores eſſe & ad pedem humiliores; contrarium autem in Aprico eſt. Tandem fatentur Ruricolæ, ſeſe plurimas ejusmodi moles aut potius earum radices, ne ſulcanti aratro forent remoræ, magno cum labore *Finthenam* versùs eruiſſe, ſtetitiſſeque has, prout notatum fuit, in unâ lineâ usque ad fontem (*Kœnigsbrunn*) in ſylvâ, quæ eunti ad villam *Finthen* à latere ſiniſtro eſt, hodiedum extantem. Hæc qui penſitaverit & aquæ ductus Italiæ præſertim Romanos vivâ mente revolverit, haſce moles aquæ ductui tempore Romanorum inſerviiſſe absque hæſitatione enunciabit.

Neque tamen crediderις, Civitatem noſtram ad Rheni fluenta tantummodò hæſiſſe; Romani eam ſalubriori aëre, prloſpectúque amœniori multùm illecti extenderunt ultra colles Rheno vicinos; umbroſamque vallem (Dalheim) Tuſculanis Laurentianiſque, prout *Romæ* jam tum moris erat, exornare ſtu-

 due-

duerunt. Sat ſuperque hoc indigitant Romanorum reliquiæ *an. MDCCXXXIV. &c.* & antea extra portam Novam, nec non in munimentis noviter exſtructis à *Ss. Philippo* & *Eliſabetha* nuncupatis ultra numerum effoſſæ; puteique altiſſimi ibidem detecti, aliaque rudera hinc inde in campis reſidua nullum dubitandi locum relinquunt. Hodie dum novæ plantantur vineæ, agri ſulcantur, altiusque effoditur limus, eruuntur *Penates*, *Numiſmata Romana*, *ſarcophagi*, *urnæ*, *lagenulæ lacrymales*, *ſuppellex domeſtica &c.* indubia Romanarum ædium eo uſque protenſarum Documenta.

Reperimus tandem Genuina Urbis Aureæ initia; ſed ubi locorum demum inquiremus Aulam noſtram Baptismalem, cujus ne obſcura quidem ſuperſunt veſtigia? Hanc Eccleſiæ Cathedrali, penes quam reſidere olim ſolebant Epiſcopi, proximam fuiſſe nulli dubitamus, Diſciplinam veteris Eccleſiæ ex ſupra allatis ſatis edocti; imò dilucidè id oſtendit Curia Epiſcopalis Metropolitanæ hodiedum contigua. Aſt, Eccleſia Cathedralis ante modernam nunc inveſtiganda reſtat. Tentare ſaltem, ſi non aſſequi, liceat! Antequam Moderna Metropolitana excitaretur à WILLIGISO *Archiep.* in honorem SS. STEPHANI & MARTINI, alia jam extitit hîc Eccleſia ante tempora S. BONIFACII S. MARTINO *Turonenſium Epiſcopo* ſacra. S. STEPHANUM ante erectam Collegiatam huic Divo ſacram in Patronum Metropolitanæ inſimul electum eſſe, conſtat ex hiſtoriâ Moguntinâ & oſtendit porta Periſtilii ædis Majoris ſuperior, cujus poſtis lateralis, qui ingredienti à dextris eſt, exhibet imaginem *S. Martini* & ille à ſiniſtris *S. Stephani* inciſam lapidi operis antiquiſſimi. Extitiſſe autem Eccleſiam *S. Martini* ante ævum *S. Bonifacii*, videre eſt in TRADITIONIBUS FULDENSIBUS apud SCHANNAT. occurrit ibi *pag.* 1. in Kartâ vendicionis *Adalprahti* de *Wormacinſe* An. 754. ... *vendidi unam vineam infra murum civitatis Mogoncie publice* (ſolœciſmos excuſat ævum conditarum Traditionum) *quod ſunt adfinis de una parte Sancti Martini*

&

& de alia parte, via publica. pag. 13. *lib. cit.* in Karta Bernharii An. 765. .... *Dono vineam unam intus murum Mogoncie civitatis, quod ſunt adfinis de una parte murus civitatis, de alia parte Aginoni, tertia parte* Sancti Martini, *quarta parte Beratruchi pag.* 27. in Karta *Uten* de *Wormacinſe* An. 777. ... *Dono infra civitate Mogoncia areas II. de alia area ex uno latere habet Nandger, ab alio Vodilmarus, tertio latere ſancti Martini, quarto latere via publica ... & dono aliam vineam foris murum civitatis non longè ab Eccleſia ſancti Victoris, ex uno latere habet Eliſabeth, ab alio & tertio latere* Sancti Martini *quarto latere via publica. pag.* 45. in Karta Wolfbaldi de Mogoncia An. 789. ... *Trado in Mogoncia civitate publica unam arialem cum duobus manſis id eſt cum duabus caſis ex unâ parte id eſt occidentali, ibi erit pars* Sancti Martini, *ſimiliter ex ſeptentrionali parte ſancti Martini, ab orientali verò plaga, via publica. pag.* 51. in Karta Traditionis Landfrides de Mogontia An. 793. ... *Trado in Mogoncia illum curtelocum id eſt Hoveſtat & omnem edificium quod ibi conſtructum eſt mee proprietatis, juxta locum qui illorum civium vel totius vulgarici ſermonis dictu nuncupatur ad Hrachatom in ripa Rhenis fluvii ... & ſic terminatur in qualicunque parte ſupra dictus curtelocus id eſt Hovaſtat, ita ut in unà regione tangitur via Regis & in alia tangitur pars* Sancti Martini *& & in tertia parte Germandes filii Hagunen. pag.* 65. in Karta *Adalleici* de Wormacinſe An. 799. ... *Dono in Mogoncia civitate aream I. cum caſa, cui eſt ex tribus lateribus* Sancti Martini, *in quarto latere Domini Regis.* (veſtigium hìc fortè occurrit Palatii Regii in viciniâ Metropolitanæ? facere huc etiam videtur memorata in ſuperiori charta *Via Regis* & in eodem tractu etiamnum exiſtens *Vicus Comitum* die Grafen-Gaß vulgo Gräben-Gaß) *pag.* 70. in Karta Suuanagarta, An. 800. ... *ſimiliter dono vineam unam intus murum Mogoncie civitatis ab uno latere habet* Sanctus Martinus. *ab allio latere habet Gozza, tertio & quarto latere eſt antiqua mura. pag.* 92. in Karta Traditionis *Faſt-*

Faſtburga de Wormacinſe An. 805. ... *Dono infra muro civitatis Mogoncie areas duas cum domibus, de una area habet ex duobus lateribus* Sanctus Martinus, *tertio latere habet Aſolf, quarto latere eſt Hrenus.* ... *De alia area habet ex uno latere* Sanctus, Martinus *ab alio latere ſancta Maria, tertio latere ſanctus Bonifacius, quarto latere Hrenus.* Hæc charta benè, ſummè autem notanda eſt Karta ingenuitatis Albuvini An. 819. *pag.* 128. in cujus fine: ... Actum in Mogoncia in Portico Ecclesie Sancti Martini majore.

Atque ex his tandem illuſtratur locus ille voluminis Manuſcripti Carthuſiæ Colonienſis, in cujus præfatione ante vitam *S. Bonifacii* Archi-Epiſcopi Mog. ſic legitur: *Gallia atque Germania* Martini *ſe clipeo defendi præcipue gloriantur, qui easdem partim abſens verbo edocuit, partim ſuâ Venerabili præſentiâ Malis imminentibus liberavit. Sic igitur quemadmodum & Apoſtoli poſt tranſitum ſuum, ſub titulo nominis ſui ſedes Pontificales habere promeruit, ob ſingularem credo doctrinam, quâ ita Eccleſiam Dei illuminavit, ut neminem primis gentium Doctoribus imitatione proximiorem dicas, ſi dicta omnia & bonorum operum exempla perlegeris, quæ ipſe geſſit in vita. Harum, quas dixi,* Sedium *una eſt Turonica, ubi ſacri Corporis reliquiæ locum illum omnibus Regum Palatiis honeſtiorem faciunt; Altera* Magunciaca, *tertia Trajectenſis. Verùm hæ duæ, Maguncíacam dico & Trajectenſem poſt annos à tranſitu ejus plurimos ob nimium ejus amorem, privilegio memorando nominis inſignita ſunt, in quibus uſque hodie* Martinus *a fidelibus laudatur & honoratur propter admirandas & multiplices ſanitates, quas ibidem plerique ægroti à Domino noſtro JEſu Chriſto per ſuffragia tanti Medici conſequuntur.* Serarius *lib.* I. *c. XXXI.* ubi addit, quod auctor MSti ſe S. *Bonifacii* temporibus non multò poſteriorem ſignificet. A Joannide autem in notâ ibidem adjectâ rem acu tactam non fuiſſe examinanti patebit. Verba Biographi mox allata probè ponderari merentur; nobis enim innuunt ſedem Pontificalem Moguntinam titulo S. Mar-

S. Martini inſignitam tempore ſancti *Bonifacii* jam fuiſſe per-antiquam; nam eo ævo dicit auctor: *in hâc ſede* ſc. Maguncia *uſque hodie* Martinus *à fidelibus laudatur & honoratur.* Cum igitur S. *Bonifacius* Martyrio affectus ſit juxta Pagi *an. DCCLV.* Biographus autem Bonifacianus de Eccleſiâ S. Martini tanquam de re valde antiquâ loquatur, licet etiam poſt annos à tranſitu (Epocha tranſitûs S. Martini incidit in annum CCCC) ejus plurimos, licet poſt integrum ſœculum & ultra Eccleſia Moguntina *S. Martini* nomine inſignita fuerit, facilè tamen cum Eccleſiâ *S. Martini* hìc noviter detectâ attingemus tempora Venerandi Antiſtitis Sidonii qui circa *an.* 548. ope Berthoaræ aulam Baptismalem noſtram extruxerat.

Accedit ad hæc, ſupra jam memorata Curia Epiſcopalis hodiedum reſidua pro more veteris ævi Eccleſiæ Cathedrali contigua. In ultimis temporibus de illâ *Conradi III. A. M.* litteræ An. MCCCCXXI.... *daſs wir angeſehen haben, die ſunderlich Lieb und Gunſt, die wir han zu dem Edlen Dieterich Herrn zu Erbach Dumherrn zu Mentze ... han Wir ime gelihen* Unsern Hoffe, *genannt der Thiergarten, alſo daſs er den ſin Lebtag inhaben, und darin wohnen ſoll, doch mit Behaltnus, ſo wir zu Menzeſin, daſs wir dan Unſer Lager, Herberg und Weſen darin haben und halten ſollen,* als bisher, *ungeferlich.* citat quoque Joannis *T. 1. p.* 682. litteras Theodorici *Archi-Epiſcopi* ad fratrem ſuum *Dietherum de Erbach* an. MCCCCXXXV. ſignatas, in quibus: Unsern Hof *der Thiergarten genannt und zu Menz bey dem Dum gelegen.* Extant itidem *Litteræ* perplures *Banni primi, ſecundi & tertii* antiquiſſimæ, quibus inſertum plerúmque legitur... *bey offenſizendem Gericht vor Unſers Biſchoffs Hof.* Per quæ verba indigitatur: ante Curiam Archi-Episcopi Judicia quondam ſub Dio habita fuiſſe ad mallum, lapidem illum famigeratum tribus fulcris obliquè impoſitum. De hiſce judiciis Confer. Sorberi *Commentatio de Comitiis veterum Germanorum.* Neque, quod ante ævum *Willigiſi* aliam cathedralem antiquio-

 rem

rem *S. Martini* Eccleſiam ſupra demonſtraverim, prærogativis Veteris ECCLESIÆ S. JOANNIS conſtanti Traditioni ſuffultis in minimo derogatum volo, imò potiùs pro fundandâ magis intentione meâ indubiis illas novisque documentis illuſtratum ibo. Quodſi verba SIFRIDI III. *A. M.* litteris an. MCCXXX. editis inſerta & à GREGORIO IX. Pontifice aliquot annis poſt memorata ad litteram interpretari liceat, Eccleſia *S. Joannis* poſt Vandalicam civitatis Moguntinæ everſionem primò extructa & Cathedralis fuit. Fundamenta hujus rei inquiramus. SIFRIDUS *Archi-Epiſcopus* fideli Patrum Traditioni quingentis & ultra annis quàm nos propior Architecturam Eccleſiæ *S. Joannis* coram intuebatur; ætatem ex ſtructurâ & ruinis ponderans reſcribit Decano & Capitulo modò dictæ Eccleſiæ: *Tantò ad exaudiendum petitiones veſtras animum gerimus promptiorem, quantò vos & Eccleſiam veſtram ob integritatem devocionis veſtre ſinceriori amplectimur benevolentia & favore. Cum igitur edificia & ſarta tecta Eccleſie veſtre pre nimiâ vetuſtate ruinoſa appareant, ut non ſolùm detrimentum ſed & deformitatem visûs inducant &c.* ... Huic relationi dein conformiter inſiſtens GREGORIUS IX. in Brevi Apoſtolico Capitulo S. Joannis dato ait: ... *Venerabilis Frater noſter Moguntinus Archi-Epiſcopus Diæceſanus veſter attendens, quod Eccleſia veſtra, que in civitate Moguntinenſi primò dicitur fuiſſe conſtructa, ruinam ex nimiâ vetuſtate minetur* ... Quàm firmas ac ſolidas Architecti veteres excitârint ſtructuras, docet vel unica moles DRUSI in monte S. JACOBI, quæ contra omnes temporum injurias ex *Sæculo I.* immota perſtat & reſidua, ita ut ejus lapides & cæmentum in unam petram coaluiſſe credideris. Quodſi ergo Eccleſia *S. Joannis* tempore *Siſridi* præ nimiâ vetuſtate ruinam minata fuerit, ætatem ſatis Grandævam habuerit neceſſum eſt, & ut probè id perſpectum faciam, Argumento ad hominem utor: Intuêre & examina *Metropolitanæ* hodiernæ ſtructuram; ſtetit jam ſeptingentis ſeptem & viginti annis; tantum abeſt ut ruinam minetur, quin potiùs, ſi dent

ſupe-

Digitized by Google

ſuperi, totidem adhuc perſiſtere poſſit annis. Si igitur junioris ævi ſtructuræ ad annos millenos & ultra perdurare queant, da Eccleſiæ *S. Joannis*, quam *Sifridus* ex nimiâ vetuſtate ruinæ proximam vidit, tantùm octingentos annos & ætatem tunc attigit *S. Hieronymi*, qui ſic in memorabili ad *Ageruchiam* epiſtola: *Innumerabiles & ferociſſimæ nationes univerſas Gallias occupârunt. Quicquid inter Alpes & Pyrenæum eſt, quod Oceano & Rhodano includitur, Quadus, Wandalus, Sarmata, Halani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemanni & hoſtes Pannonii vaſtârunt.* MAGUNCIACUM *nobilis quondam civitas capta atque ſubverſa eſt & in Eccleſiâ multa hominum milliatrucidata; Vangiones longâ obſidione deleti &c.* Idem legere eſt in *Fredegarii Fragmentis*, ubi: Chrocus Rex Wandalorum cum Suevis & Alanis egreſſus de ſedibus Gallias appetens, Conſilium matris nequiſſimæ utens, dum ei dixiſſet: *ſi novam rem volueris facere & nomen adquirere, quod alii ædificaverunt, cuncta deſtrue & populum, quem ſuperas totum interfice. Nam ædificia meliora quàm præceſſores, facere non potes, neque plus magnam rem, perquam nomen tuum eleves*; Qui Rhenum apud *Magantiam* ponte ingenioſe tranſiens, primùm ipſam civitatem & populum vaſtavit. Contigit hæc vaſtatio circa an. CCCCVII. Et poſt hæc iniqua temporum fata ponimus initia Eccleſiæ *S. Joannis*. Cúmque ex ſupra deductis & ex traditione ſummo Pontifici relatâ primò fuerit conſtructa, de ſe patet, eam eò uſque ſaltem fuiſſe Cathedralem, donec prima *S. Martini* Eccleſia excitaretur.

Nova tandem Metropolitana Baſilica ab Archi-Epiſcopo *Willigiſo* magnificè ædificari cœpta *An. DCCCCLXXVIII.* Lapſo demum triginta annorum ſpatio ab eodem perfecta, ipſo autem die conſecrationis ſuæ teſte LAMBERTO SCHAFFNABURGENSI incenſa eſt. Manum reædificandis hiſce ædibus ſacris denuo admovit idem Venerandus Antiſtes, ſed morte præventus eam *Bardoni* Archi-Epiſcopo abſolvendam reliquit, qui reſtitutam *An. MXXXVII.* ſacro cæremoniarum ritu inaugu-

ratus eſt. Quadraginta & novem annos *Willigiſus* & *Bardo* impenderunt Conſummandæ ſummæ ædi, quo tempore Chorus Metropolitanus profectò non ceſſavit à Divinis ſed ad antiquam Cathedralem Eccleſiam *S. Joannis* tanquam in ſua reverſus, peragebat ſacra, donec ad novam *S. Martini* Baſilicam cum dote & congregatione *S. Joannis* regrederetur. Hâc de re MARIANUS: *Sanctus Bardo*, inquit, *Archi-Epiſcopus præſente Conrado Imperatore Indictione V. IV. Idus Novembris conſecravit Monaſterium S. Martini, Sedis Moguntinenſis, Archi - Epiſcopatûs, imò omnium Francorum in honore S. Martini cum multis Epiſcopis & Venerabilibus viris.* Narrationi huic aſſentitur MS. ita referens: *Sancti Joannis Baſilica Collegiata juxta Metropolitanam Moguntiæ poſita non modicæ devotionis extat, quam idem S. Bardo Epiſcopus pro remedio animæ ſuæ dotavit, Veteribus ejus rebus cum dote & congregatione in novam S. Martini translatis & in hac veteri S. Joannis, de qua priorem Congregationem tranſtulerat, prædiis ſuâ induſtriâ acquiſitis, novam Congregationem reſtituit.* Cujus mutationis ne intercideret memoria, MAJORIS Canonici huic *D. Joannis* Collegio quot annis olim præbuêre *V. ſolidos* pro pictantiâ, ut in veteri quodam *Manuſcripto* additur; *hoc eſt*, portione eſculentorum de piſcibus & hujusmodi lautiore. JOANNIS *T.2. p.693.*

Quod illa Archi- & Epiſcoporum quondam ſedes fuerit, ſunt & alia indicia haud obſcura; præterquam enim quod delecta ſit hæc Eccleſia pro recondendis S. BONIFACII extis, Domini MAJORIS grato de votóque recognoſcentes animo frequentatam olim à ſe hanc antiquam Cathedralem, peractis ſecundis veſperis S. MARTINI Epiſcopi ſtationem celebrant ad Eccleſiam S. JOANNIS, ubi ſolemne Dedicationis feſtum peragitur, cantant ibidem Completorium & die inſequente integrum perſolvunt Officium Divinum. Notat Codex MS. non junioris ævi, quod hâc die Major Eccleſia teneatur intereſſe in Eccleſia S. Joannis omnibus horis; *in Matutinis Lectiones legant Canonici S. Joan-*

S. Joannis, *quartum*, *quintum & ſextum verſum cantabunt Vicarii Majoris Eccleſiæ*, *ſeptimum verſum Capellani Regis & Epiſcopi*, *octavum Canonici Majoris.* Ad hæc Archi-presbyter Moguntinus *Anno MCCC.* ſuas adhuc celebrabat ſynodos in hâc Eccleſiâ. Verba ex Originali profero: ... *Nos Heinricus de Rodinſtein Canonicus & Archi-presbiter Maguntinenſis ... incolæ villæ Filzbach in futurum noſtram ſynodum apud Eccleſiam Sancti Joannis Moguntin. viſitabunt & ad ipſam ſynodum dictis temporibus univerſi & ſinguli venient*, *qui ad ipſam ſynodum veniendi cum aliis civibus Moguntinenſibus de jure ſunt aſtricti. &c.* Diploma integrum cum alio, quod agit de auctoritate & jurisdictione Archi-presbyteri in Opifices & Inſtitores Mogunt. circa ſanctificandos Dies Dominicos & Feſtos, alibi dabimus. Ex prædeductis Concludimus: certum partim & vero ſaltem quàm ſimillimum eſſe: Cathedralem *S. Joannis* & *S. Martini* in hoc tractu civitatis, quo nunc Metropolitana eminet, jam antè tempora *Sidonii* extitiſſe. Cum igitur muneris Epiſcopalis fuerit, ſolemne baptisma conferre, Cathedrali ejus Eccleſiæ baptiſterium plerumque (prout etiam hoc die videre licet) vicinum fuit; hinc de *Sidonianâ Baptiſmali aula*, quam in valle *S. Mariæ* non ampliùs inquirendam arbitramur, ut idem teneamus, paritas rationis jubet.

Aulæ huic ſucceſſit ECCLESIA B. M. VIRGINIS AD GRADUS, ſi non in uno eodémque loco, ſaltem in eminenti Authoritate habendi Baptiſterium Epiſcopale.

CAPUT QUARTUM.

Ad Baptiſterium Moguntinum confluunt etiam longiùs à Civitate diſſiti, tempore Paſchatis & Pentecoſtes baptizandi.

Aſſertum hoc ut comprobemus, adducere juvat *Canonem XII. Concilii Triburienſis* pro reformandâ Diſciplinâ Eccleſiaſticâ *An. DCCCXCV.* celebrati, ubi circa Baptiſma celebrandum ſic ſtatuitur:

Sacroſanctum Baptiſmi myſterium ſciant omnes in Chriſto regenerati, non niſi præfixis & legitimis in anno celebrari temporibus, cum hoc ſibi privilegium, ut in epiſtola *Siricii Papæ* legitur *cap.*2. & apud nos & apud omnes Eccleſias ſpecialiter cum Pentecoſte ſua Dominicum Paſcha defendit; in quo, ut legitur in *epiſtola Leonis Papæ cap.*9. Orta eſt & virtus muneris & ſpecies actionis. Ad cujus rei confirmationem plurimùm valet, quod ipſe Dominus JEſus Chriſtus, poſtquam reſurrexit â mortuis, diſcipulis ſuis formam & poteſtatem tradidit Baptizandi dicens: *Matth.* 28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* De quo utique ante paſſionem potuiſſet eos inſtruere niſi propriè voluiſſet demonſtrare, regenerationis gratiam ex ſuâ reſurrectione cæpiſſe. Additur ſanè huic Obſervantiæ etiam Pentecoſtes ex adventu Sancti Spiritûs Sacra ſolemnitas, quæ de Paſchalis Feſti pendet articulo. Nam cum ad alios dies alia feſta pertineant, hæc ſemper ad eum diem recurrit, qui reſurrectione Domini eſt inſignis, porrigens quodam modo manum auxiliantis gratiæ & eos invitans, quos â die Paſchœ aut moleſtia infirmitatis AUT LONGINQUITAS ITINERIS AUT NAVIGATIONIS DIFFICULTAS intercluſit. (1) Ut deſiderii ſui effectum dono Sancti Spiritûs conſequantur. Ipſe enim Unigenitus Dei, qui in Paſcha reſurrexit, in fide credentium & in virtute operum nullam inter ſe & Spiritum Sanctum voluit eſſe diſtantiam, quia nulla eſt diverſitas in naturâ; Unde utrique ſit proprium, non diſſimile eſſe feſtum, ubi unum eſt Sacramentum; ſicut tunc; ita & nunc in remiſſionem peccatorum Baptiſmi celebratur Sacramentum, qui idem Spiritus Sanctus, cujus hìc celebramus adventum, eſt remiſſio omnium peccatorum. (2) Trina namque in Baptismate immerſio triduanam imitatur ſepulturam & ab aquis elevatio, inſtar eſt reſurgentis de ſepulchro. Periculo

(1) Nemo presbyterorum baptizare præſumat, niſi in civitatibus atque temporibus conſtitutis, niſi ex cauſâ ægritudinis vel certè neceſſitatis; Et loca illa autoritatem & privilegia debita retineant. *Burchardus Wormat. in locis comm. ex Concil. Meldenſ. cap.* 48.

(2) *Trina immerſio.*) *Seculo IX.* quæſtio oriebatur an Trina an unica immerſione baptizandum ſit? *Concilium Wormat. an.* 868. *Can. V.* ſic ſtatuit: Dum quidam ſacerdotes in quibusdam partibus terræ trinam, quidam ſimplam merſionem faciunt, a nonnullis ſchisma eſſe conficitur & unitas

riculo quocumque modo præoccupatis & deſperatis omni tempore ſubveniendum & Baptiſmi Sacramentum eſt tribuendum, quia neceſſitas vix habet legem; ſi enim validâ infirmitate occupati & deſperati ad Eccleſiam provehi non poſſint, loco mundo perſpecto Baptiſma celebretur & procuratione presbyteri cautè obſervetur & collocetur; uſque ad octavum namque diem ipſa regeneratio ſacra ab omni Chriſtiano populo celebrabitur, quia reſurrectio Domini octo diebus colitur. *Harduin. collect. Concil. Tom. VI. pag.* 442.

Ex prædeductis liquidò ſatis apparet: ſolum Epiſcopum olim miniſtrum Baptiſmatis Ordinarium, hinc unicum quoque in Civitatibus, in quibus reſidebant Epiſcopi, Baptiſterium Epiſcopale extitiſſe, ad quod baptizandi per longinqua etiam itinera temporibus præfixis convenire debuerant; Mentem noſtram itidem circa ſitum Baptiſterii in civitate noſtrâ candidè non minùs quàm fundatè aperuimus. Senſis autem hiſce noſtris obſtare

fidei ſcindi videtur. Nam dum partes diverſæ & quaſi contrario modo agant, alii alios non baptizatos eſſe contendunt. Proinde quid à nobis in ſacramenti diverſitate finiendum ſit, Apoſtolicæ ſedis informemur præceptis, non noſtram ſed paternam inſtitutionem ſequentes. Beatæ igitur memoriæ *Gregorius* Romanæ Eccleſiæ *Pontifex* efflagitante ſanctiſſimo *Leandro* Epiſcopo de hac diverſitate quid potiùs eſſet ſequendum inter cætera reſcribens ſic ait: De trinâ verò merſione Baptiſmatis nihil reſponderi veriùs poteſt, quàm ipſi ſenſiſtis; quia in unâ fide non officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diverſa. Nos autem, quod tertiò mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignamus, ut dum tertiò ab aquis infans educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quodſi quis fortè etiam pro veneratione ſummæ Trinitatis æſtimet fieri, neque ad hoc aliquid obſiſtit, baptizandum ſemel in aquis mergere, quia dum in tribus ſubſiſtentiis una ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poterit infantem in baptiſmate vel ter vel ſemel mergere, quando & in tribus merſionibus perſonarum Trinitas & in unâ poteſt Divinitatis ſingularitas deſignari. Quodſi nunc usque ab hæreticis infans in Baptiſmate tertiò mergebatur, finiendum apud vos eſſe non cenſeo, ne, dum merſiones numerant, Divinitatem dividant; dumque quod faciebant, faciunt, morem

Digitized by Google

ſtare videtur ſolemnis *Herioldi* Daniæ Regis Baptiſmus, quem celebratum ajunt in Monaſterio *S. Albani* Moguntiæ; ita enim *Annales Eginhardi* ad *an. DCCCXXVI. Heriboltus cum uxore & magnâ Danorum multitudine veniens Moguneiaci apud S. Albanum baptizatus eſt.* (1) Nullatenus tamen à ſententiâ noſtrâ diſcedendum putem, cùm è ſynchronis demonſtrari valeat: Baptiſmum *Heriol-*

---

veſtrum ſe viciſſe glorientur. Quapropter quia de utroque ſacramento quod fit in Sancto Baptiſmo, à tanto viro reddita eſt ratio, utrúmque rectum, utrumque irreprehenſibile in ſancta Dei Eccleſia habeatur. Et ne forte cuiquam ſit dubium hujus ſimplex myſterium ſacramenti, videat in eo mortem & reſurrectionem Chriſti ſignificari. Nam in aquis merſio, quaſi in infernum deſcenſio eſt, & rurſum ab aquis emerſio, reſurrectio eſt. Item videat in eo unitatem Divinitatis & Trinitatem perſonarum oſtendi, unitatem, dum ſemel mergimus; Trinitatem, dum in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti baptizamus. Panditur hujus ſingularis baptismatis myſterium etiam Sacrarum Scripturarum exemplis, Paulo Apoſtolo atteſtante 1. *Cor.* 10. *Nolo vos ignorare fratres, quoniam Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt & omnes mare tranſierunt & omnes in Moſe baptizati ſunt in nube & mari.* Mare quippe rubrum ſignificat baptiſmum Chriſti ſanguine conſecratum, per quod populus Dei ſemel tranſiit. Ibi tamen tota erat Trinitas, præcedens populum in columna ignis & nubis; in Igne quippe ſignificatur Pater, in Columna Filius, in nube Spiritus Sanctus. Jordanis quippe fluenta cum arcâ populus Dei ſemel tranſit, per quod ſignificatur ſimpla merſio baptiſmatis, cujus Sacramento Eccleſia abluitur & de ſœculi hujus laboribus per Baptiſmum quaſi per Jordanem ad terram cœleſtis repromiſſionis ingreditur. *Harduin. Collect. Concil. Tom. V. pag.* 738.

(1) Idem referunt *Pithœani Annales* è quibus *Rhegino* deſumpſit; ſic autem rem enarrant: *Menſe Majo apud Ingalenheim* (Ingelheim) *habito conventu diverſarum gentium legationes auditas abſolvit* (Imperator Ludovicus Pius) *quo tempore Herialdus cum uxore & magnâ Danorum multitudine apud Moguntiam baptizatus eſt.* Et in ipſius Ludovici vita: *Herialdus è Nordmannicæ partibus cum uxore veniens, Danorùmque non parvâ manu, Moguntiaci apud S Albani cum ſuis omnibus ſacri Baptiſmatis unda eſt perfuſus, plurimiſque muneribus ab Im-*

Digitized by Google

Herioldi non ad *S. Albanum* Moguntiæ, ſed *Ingelhemii* (2) ubi *Ludovicus Pius* tunc morabatur, celebratum fuiſſe. Audiamus *Ermoldum Nigellum* Abbatem auctorem coævum de rebus geſtis *Ludovici Pii* Auguſti ab *an. DCCLXXXI.* usque ad *an. DCCCXXVI.* elegiacè cantantem, apud *P. Bouquet de la Congregation de S. Maur dans le Recueil des Hiſtoriens des Gaules & de la France Tom. VI. fol.* 56. ibi:

> *Ebo* (3) redit gaudens, lucriſque Propheta futuris
> Æſtuat & Regi vota placenda refert;

Quali-

---

peratore donatus. His accedunt *Mabillonius in Annal. Bened. ad an. DCCCXXVI.* & *Scrarius Lib. IV. Rer. Mog.* Annales ſolummodò *Eginhardi* è veſtigio inſecuti. *Theganus* apud *Serarium* malè allegatur & truncatè, utpote qui apertis aſſerit verbis Baptisma *Herioldi* in *Ingelheim* celebratum fuiſſe. *vid infra.* not.16.

(2) *Ingelheim* vocatur ſubin in *Eginhardi* Annalibus *ſuburbium Moguntinum*; tribus horis diſtat *Moguntia*, ſitum olim ad Rhenum propiùs. Palatium ibi Magnificum & celebre à *Carolo M.* Conditum, de quo *Poëta ſaxo in Annal. Caroli cap. poſtremo*:

> *Ingelenheim* dictus locus eſt, ubi condidit aulam
> Ætas cui vidit noſtra parem minimè.

Nunc Palatinatûs Rhenani oppidum eſt. Palatium multis olim nominibus celebre ultimas exhibet ruinas.

(3) *Ebo*, *Ebbo Rhemenſis Epiſcopus*, vir in Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ multùm nominatus tum ob prædicatam inter *Danorum* populos tunc idolis ſervientes, Chriſti fidem, tum ob turbas deinde ab eo motas in *Ludovicum Pium Auguſtum.* *Pagius Baronium* ſecutus *Ebbonis* Miſſionem collocat ad *annum DCCCXXIII.* eamque in rem *Eginhardi* verba adfert: *Ebbonem Remorum Archi-Epiſcopum, qui conſilio Imperatoris & Pontificis auctoritate prædicandi gratiâ ad terminos Danorum acceſſerat & æſtate præteritâ multos ex eis ad fidem venientes baptizaverat, regreſſum fuiſſe.* Ebbonis igitur ſacra expeditio ſpectat ad *annum DCCCXXII.* neque corrigendi cum *Pagio*, ſed amplectendi *Annales, Fuldenſes*, qui ad *annum DCCCXXII.* habent: *Ebbo Remorum Epiſcopus genti Nordmannorum Evangelizavit verbum Dei.* Turbarum reus in ſynodo apud *Theodonis-villam* habitus: & depoſitus eſt *Ebbo*

Qualiter *Heroldus* (4) Denorum Rector opimus
Sacra lavacra Dei ſuſcipienda petat.
Cæſar at deinde pius grates perſolvit opimas
Cuncti Patri Domino, qui dedit omne bonum;
Et jubet extemplò Imperii per jura ſubacti
Omnibus obnixo, ſolvere vota Deo;
Scilicet ut Chriſtus, qui mundum ſanguine totum
Salvavit, redimat hos quoque ab hoſte malo,
Engilin-ipſe pius placido tunc tramite-*Heim* (5)
Advolat Induperans (6) conjuge cum ſobole.
Eſt locus ille ſitus rapidi propè flumina *Rheni*,
Ornatus variis cultibus & dapibus.
Quo domus alta patet centum perfixa columnis,
Quo reditus varii, tectaque multimoda.
Mille aditus, reditus, millenaque clauſtra Domorum,
Acta Magiſtrorum artificumque manu.

Æra-

---

anno DCCCXXXV. ſedi tandem ſuæ reſtitutus *Lotharii* Imperatoris edicto à quibusdam Epiſcopis Germaniæ & Galliæ in Palatio Ingelheimenſi *an.* DCCCXL. *Sirmondus in Collect. Conciliorum ad hunc annum.*

(4) Variè nominatur ab Auctoribus, *Herialdus*, *Arialdus*, *Arnoldus*, *Heroldus*, *Herold*, paſſim *Heriolдus*.

(5) *Engilinheim.* vid. ſupr. *not.* 2.

(6) *Induperans.* metri gratiâ apud Poëtas ſumitur pro *Imperans* acta S. *Caſſiani* Mart. apud Illuſt. *Fontaninum* ad calcem *Antiqu. Arnoldus*, 345. ubi de *Juliano Apoſtata*:

Unde erga Sanctos bellum commoverat excors.
Induperans perimi & nullum ſuper arva paciſci.

Inter latinos vocem Induperator uſurpavit *Juvenalis ſatyrâ.* 4. *Odo* in Carmine *de variâ fortunâ Erneſti Bavariæ Ducis apud Martene Tom.* 3. *Anecd. Col.* 374.

Digitized by Google

Templa Dei ſummo (7) conſtant operata metallo
Ærati poſtes, aurea oſtiola.
Inclita geſta Dei, ſeries memoranda virorum
Pictura inſigni quo relegenda patent:
Ut primo ponente Deo, pars lœva recenſet,
Incolitant homines te Paradiſe, novi.
Inſcia corda mali ſerpens ut perfidus *Evæ*
Temptat, ut illa virum, tangit ut ipſe cibum.
Ut Domino veniente tegunt ſe tegmine ficûs
Ut pro peccatis jam coluêre ſolum.
Frater ob invidiam fratrem pro munere primo
Perculit, haud gladio, ſed manibus miſeris.
Inde per innumeros pergit pictura ſequaces
Ordine, ſive modo dogmata priſca refert.
Utque latex totum merito diffuſus in Orbem
Crevit & ad finem traxit ut omne genus.
Ut miſerante Deo paucos ſubvexerat arca,
Et corvi meritum, ſive Columba tuum.
Inde *Habrahæ* ſobolíque ſuæ pinguntur & acta (8)
Joſeph ſeu fratrum & *Pharaonis* opus.
Liberat ut populum Ægypto jam munere *Moſes*
Ut perit Ægyptus, *Iſrael* utque meat.
Et lex dante Deo geminis deſcripta tabellis,
Flumina de rupe, deque volucre cibus.
Et promiſſa diu quo redditur hoſpita tellus,
Ut JEſus populo Dux bonus exſtiterat.
Jamque Prophetarum, Regum præmagna caterva,
Pingitur, acta ſimul & celebrata nitent.

(7) *Summo*. fort. ſummi.
(8) Fort. *ſoboliſque ſuæ*.

Digitized by Google

Et *Davidis* opus, *Salomonis* & acta potentis.
Templaque Divino ædificata opere.
Inde Duces populi quales quantique fuêre
Atque ſacerdotum culmina ſeu procerum.
Altera pars retinet Chriſti vitalia geſta (9)
Quæ terris miſſus à Genitore dedit.
Angelus ut primò *Mariæ* delapſus ad aures,
Utque *Maria* ſonat: Ecce puella Dei.
Naſcitur ut *Chriſtus*, ſacris longè ante Prophetis
Notus & è pannis volvitur utque Deus.
Ut pia paſtores capiunt mox juſſa Tonantis,
Cernere moxque Deum quo meruêre Magi.
Ut furit *Herodes*, Chriſtum ſuccedere credens
Perculit ut pueros, qui meruêre mori.
Ut fugit Ægyto *Joſeph*, puerúmque reportat
Crevit ut ipſe puer, ſubditus utque fuit.
Ut baptizari voluit, qui venerat omnes
Sanguine ſalvare, qui periêre diu.
More hominis ut tanta tulit jejunia *Chriſtus*,
Ut temptatorem perculit arte ſuum.
Ut pia per mundum docuit mox munia Patris,
Reddidit infirmis munia priſca pius.
Mortua quin etiam ut reparavit corpora vitæ,
Dœmonis arma tulit, expulit utque procul.
Diſcipulo ut tradente fero, ſævoque popello
More hominis voluit ut Deus ipſe mori.
Ut ſurgens propriis apparuit ipſe miniſtris
Utque polos palam ſcandit & arva regit.

His

(9) Ex parte dextrâ Baſilicæ Ingelheimenſis Hiſtoria Novi, ex parte ſiniſtrâ, Veteris Teſtamenti depicta videbatur.

Digitized by Google

His eſt aula Dei picturis arte referta,
  Pleniter artifici rite polita manu.
Regia namque domus latè perſculpta niteſcit,
  Et canit ingenio maxima geſta virûm (10).
His aliisque actis clarè locus ille niteſcit,
  Paſcitur & viſu, cernere quosque juvat.
Illic ergo pius Cæſar dat jura ſubactis,
  More ſuo regni rite revolvit opus.
Ecce volant centum per *Rheni* flumina ſpuppes,
  Velaque candidolis conſociata modis.
Denorum populis oneratæ munere, nec non
  Heroldum (11) Regem prima carina vehit,
Te *Hludowice* petens. Debetur hoc tibi munus,
  Qui facis Eccleſiæ creſcere ritè decus.
Jamque propinquabant ripæ, portumque tenebant,
  Cæſar ab excelsâ hæc proſpicit arce Pius.
Mathfridûmque jubet, juvenum comitante catervâ
  Ocius occurrat pro pietate viris.
Mittit equos faleris multos oſtroque paratos,
  Qui revehant homines ad ſua tecta novos.

 Con-

(10) Sequitur in poëmate deſcriptio picturarum, quæ exornârant Aulam Regiam, dein *Ermoldus* pergit: *His aliisque actis &c.*

(11) Tres adventus *Heroldi* Danorum Regis ad *Ludovicum Auguſtum* ſtatuendi ſunt. Primus ad *annùm DCCCXIV.* ſpectat ut infra notabitur. Secundus in *Eginhardi* annalibus aliisque Chronologis refertur ad *an. DCCCXXIII.* quo is ad *Ludovicum* acceſſit, auxilium petens contra filios *Godefredi* qui eum patriâ pellere minabantur. Tertius verò *ad an. DCCCXXVI.* quo *Herioldus* baptizatus eſt & de hoc agit Poëta noſter.

Digitized by Google

Franciſco (12) ſubvectus equo *Heroldus* adibat,
  Conjux atque Domus cuncta venire parat.
Cæſar eum gaudens celsâ ſuſcepit ab aulâ,
  Ordinat expenſas, diſtribuitque dapes.
Heroldus Regem adclinis affatur opimum,
  Incipit ore ſua vota referre prior:
Cæſar opime, tuas quæ res me vexit ad arces
  Meque Domumque meam & genus omne ſimul.
Incipiam narrare, jubet ſi veſtra poteſtas,
  Cæſareis promptus auribus atque canam.
Namque diu Patrum ſectatus jura priorum
  More mei generis hactenus usque tuli.
Et mea ſacra meis ſemper Dìs atque Deabus
  Perſolvi ſupplex & pia vota dedi.
Scilicet ut horum ſuffragia regna paterna
  Servarent, populum, prædia ſive lares;
Auferrentque famem, ſeu noxia cuncta potenter
  Abſtraherëntque, darent proſpera cuncta ſuis.
Ebo ſacer veſter dudum Northmannica rura
  Ingrediens, aliter prædicat atque probat;
Namque canit cœli terræque marisque creantem
  Eſſe Deum verum, quem decet omne decus;

Qui

(12) *Franciſco.*) Francico, Gallico. *In Annal. Franc. an. DCCLXXVIII. Franciſca* lingua ſumitur pro Gallica. Veſtitus patrius id eſt *Franciſcus.* Apud *Eginhardum in vitâ Caroli M. pag.* 102. *Cuſpis Franciſcus*, *miles Franciſcus*, *Franciſcus mos*, apud *Hermoldum* noſtrum Lana Gallica Italis dicitur *Franciſca*, teſte *Polydoro Vergilio lib.* 1. *Hiſt. Anglic.* quippe veteres Etruſci *Franciſcos* appellabant, quos alii *Francoſ. Du. Freſne gloſſar.*

Qui geminos homines luti de fomite primo
Fecerat, unde genus crevit in orbe virûm.
Ille Deus ſummus natum tranſmiſit in arva,
De cujus latere ſanguis & unda fluit.
Hæc (13) lavit mundum miſerans mox crimine ab omni
Atque renaſcenti cœlica regna dedit.
Filius ille Dei *Chriſtus* vocitatur *JEſus*,
Cujus chriſma beat nunc genus omne pium.
Hunc niſi confeſſus fuerit quisque eſſe Tonantem
Et pia Baptismi munera ſuſcipiat,
Tartarei invitus properabit ad ima profundi,
Quo malè Dæmonibus conſociandus erit.
Aſt quicumque cupit cœli conſcendere ſedem,
Quò manet omne bonum & procul omne malum.
Jam fateatur eum verum eſſe Deumque hominemque
Expurget nec non corpora fonte ſacro.
In Patris & Nati ſeu nomine Flaminis almi
Membra ſalutiferis ter quoque mundet aquis.
Hic Deus eſt unus, quamvis ſint nomina trina,
Par honor atque decus eſt, fuit, eſt, quoque erit.
Cœtera, quæ manibus conſtant præficta, metalla
Idola vana vocat Præſul & eſſe nihil.
Hanc mihi, Cæſar amans, Præſul ſanctiſſimus *Ebo*
Eſſe fidem veſtram cenſuit ore ſuo.
Cujus ego exemplo verbis recreatus honeſtis,
Credo Deum verum, reſpuo ſculpta manûs.

Idcir-

(13) Fort. *hâc lavit.*

Idcirco ad veſtrum properavi remige regnum,
Ut mihi veſtra ſedes conſociata foret.
Cæſar ad hæc *Herolde* Tibi quæ poſcis amicè,
Ritè dabo & grates inde rependo Deo;
Quo miſerante, diu ſectatus juſſa celidri (14)
Chriſticolam tandem poſcis adire fidem.
Ecce parate jubet, cuncti concurrite, Cæſar
Munera Baptismi ritè parate, decet. (15)
Candidolas veſtes quales geſtare decebit
Chriſticolis, fontes, Chrisma ſeu latices.
Ordine his geſtis, ſacris quoque ritè paratis,
Cæſar & *Heroldus* tecta ſacrata petunt.
Cæſar honore Dei (16) *Heroldum* ſuſcepit ab undis,
Veſtibus albidulis ornat & ipſe manu.
Judith (17) Reginam *Heroldi* pulcra Induperatrix (18)
Fonte levat ſacro, veſtibus atque tegit.

Regis

(14) *Celidrus.* Chelydrus, Chelyndrus eſt idem ac Coluber. *Alanus in Parabol. c. 6. nonne Chelyndrorum moriuntur morſibus illi?* apud ſcriptores Eccleſiaſt. & in vitis ſanctorum: *Diabolus* indigitatur. *Beda in S. Guthberto cap* 11. *ne vaga peſtiferi ludat vos aura chelydri. Jonas in vitâ S. Euſtaſii Abb. Luxov. n.* 8. *Exarſit more ſolito lividus adverſus ſanctorum famam Chelydrus.*

(15) Fortè: *Parare decet.*

(16) Theganus de Geſtis *Ludovici Pii, ſequenti*, ait, *anno* (id eſt *DCCCXXVI.*) *erat in Palatio Ingulenheim & ibi ad eum venit Eriolth de Dania, quem Dominus Imperator elevavit de fonte Baptiſmatis.*

(17) Theganus prioribus addit (16). *& uxorem ejus elevavit de fonte Domna Judith Auguſta.*

(18) Vid. ſupra: *Induperare* ad Not. 6.

Digitized by Google

Hlutharius Cœſar, *Hludovici* filius almi
Heroldi natum ſuſtulit à latice.
Regis honoratos proceres relevantque decorant;
Aſt alios plures turba levavit aquis.
O *Hludowice* Deo quantas das magne catervas,
Quantus odor Chriſto, te faciente, meat?
Hæc tibi lucra diu, Princeps, ſervata manebunt,
Abſtrahis ore lupi, quæ facis eſſe Dei.
Veſtibus albatus *Herold*, ſeu corde renatus
Jam Patris eximii candida tecta ſubit.
Cæſar ei celſus prægrandia munera donat,
Qualia Francorum gignere rura valent:
Conſertam chlamydem gemmis ſeu murice rubro,
Aureus in gyro quam quoque limbus arat.
Dat lateri inſignem Cæſar, quem geſſerat, enſem,
Aurea quem comunt cingula ritè data.
Aurea mox geminos conſtringunt vincla lacertos,
Femora gemmatus balteus ejus obit.
Et caput inſigni donatur ritè coronâ,
Perſtringunque pedes aurea plectra ſuos.
Aurea per dorſum reſplendent tegmina latum,
Ornanturque manus tegmine candidulo!
Munera præterea matronæ regia *Judith*
Congrua namque dedit, gratificúmque decus;
Scilicet ex auro tunicam gemmisque rigentem,
Conficit aſt qualem arte Minerva ſuâ.
Aurea vitta caput gemmis redimita coronat,
Atque munile tegit pectora grande nova.

Digitized by Google

Flexilis obtorti per collum it circulus auri,
Armillæque tenent brachia fœmineæ.
Femora lenta tegunt auro gemmisque peracta
Cingula, dorſa tegit aurea cappa ſuum.
Nec minus interea *Hluthàrius* ornat amore
Heroldi natum veſtibus aurigeris.
Cœtera namque cohors Franciſco more paratur,
Veſtimenta ſibi Cœſar amore dedit.
Interea Miſſarum aderant jam ſacra parata,
More vocat ſignum ad culmina ſacra homines &c.&c.

Integrum hoc poëma ſi excutias nihil de *Moguntia*, nihil planè de *S. Albani* Baſilicâ in eo reperire eſt, imò ſatis apertè rem tradit peractam in *Ingelheim*, ubi *Herioldus* adveniſſe, à *Ludovico Pio* peramanter exceptus, expoſitisque votis ſuis è ſacro fonte levatus eſſe in magnificâ Baſilicâ Ingelheimenſi graphicè deſcribitur.

Neque aliter ſcripto reliquit *Theganus N.* 16. relatus; quibus igitur ſynchronis adhœrendum magìs quam *Eginhardi Annalibus*, qui non tam certo Auctore feruntur. *Otgarius* Archi-Epiſcopus Moguntinus Regios hoſce hoſpites ſacro baptiſmate luſtravit. *Cointius ad an. DCCCXXVI. n. XXIII.* putat ſuperſtitem in vivis tunc fuiſſe *Haiſtulfum* Archi-Præſulem & hinc Serarium nonnulloſque alios, qui tradunt, *Otgarium* ejus ſucceſſorem Regem & Reginam baptizâſſe deceptos eſſe; verùm, cum ſatis conſtet *Otgarium* an, *DCCCXXV.* ſedem Moguntinam adiiſſe, diremta nunc hæc controverſia, *Pagi ad an. DCCCXXVI. n. XIV. p.* 529.

Poëma noſtrum inter *ſcriptor. Rer. Ital. Tom. II.* ex vetuſtiſſimo Codice Cæſareæ Vindobonenſis Bibliothecæ editum eſt cum notis à *Ludovico Antonio Muratorio* Seren: Ducis Mutinæ Bibliothecæ Præfecto. *Daniel Neſſelius in ſciagraphia Magnì Corporis*

Digitized by Google

ris Hiſtorici an. 1692. *Vindobonæ edita de MS. Codice Unico*, ubi poëma *Ermoldi Nigelli* deliteſcebat, ait: Scriptura Codicis perantiqua eſt & cæteris temporum *Caroli Magni* & *Ludovici Pii* Manuſcriptis Codicibus ſimillima; ideoque affirmare auſim hunc vel illum ipſum eſſe authenticum Codicem, qui Imperatori *Ludovico Pio* oblatus eſt, vel ſaltem eodem ævo ex illo eſſe deſcriptum. Fuit is olim, priusquam in Auguſtiſſimam Bibliothecam Cæſaream translatus eſt *Viri Cl. Wolffgangi Lazii*, ut apparet non ſolum ex propriâ ipſius manu, quæ nonnullis locis in margine cernitur, verum etiam ex teſtimonio *Joannis Jacobi Friſii*, quod in Bibliotheca Geſneriana ab illo auctius edita exſtat his verbis: *Ermoldi Nigelli* exulis ad *Ludovicum Pium* Imperatorem de rebus ab eo geſtis Libri quatuor elegiaco carmine conſcripti exſtant *Viennæ* Auſtriæ apud *Wolffgangum Lazium*.

CAPUT QUINTUM.

Eccleſia B. Mariæ V. ad gradus (1) hodiedum aſſervat Baptiſterium Epiſcopale, ad quod ſtationes è Metropolitanâ haberi ſolitæ ſatis innuunt Antiquorum & ſuprà recenſitorum rituum veſtigia.

Conferamus nunc antiqua cum præſentibus: BAPTISTERIUM EPISCOPALE, quod in fronte hujus opuſculi MOGUNTINUM

(1) Occurrit jam ad an. 805. *Eccleſia S. Mariæ* in Traditionibus Fuldenſibus pag. 92. in chartâ Traditionis Faſtburga de Wormacinſe, ubi .... *Dono infra muro civitatis Mogôncie areas duas ... de alia area habet ex uno latere Sanctus Martinus, ab alio latere* SANCTA MARIA, *tertio latere Sanctus Bonifacius, quarto latere Hrenus.* Sed cum incertum ſit, an hæc Eccleſia *Sanctæ Mariæ*, noſtra de qua agimus, fuerit, ad certiora convertimur. Hodiernæ Eccleſiæ *B. Mariæ Virginis ad gradus* (zu den greden dictæ) initia reperimus circa finem ſœculi Decimi, ubi *Willigiſus* Archi-Epiſcopus hiſce ſacris ædibus Valvas æreas (2) Præclara Medii ævi monumenta, donaverat. Hanc Eccleſiam tum temporis Unicam Baptiſmalem *Sifridus I.* Archi-Epiſcopus ſœculo undecimo in Collegialem evexit. (3)

TINUM per excellentiam compellavimus à Præpoſito, Decano & Capitulo Eccleſiæ Maguntinæ à pluribus ſœculis haberi & teneri debuit & conſuevit, prout innuunt litteræ *Henrici III. A. M. an. MCCCXXIX.* Decano & Capitulo B. Mariæ V. ad gradus datæ, quarum tenor eſt:

Henricus D. G. ſce Moguntine ſedis Archi-Epiſcopus, ſacri Imperii per Germaniam Archi-Cancellarius, Dilectis in Xpo Decano & Capitulo Eccleſie S. *Marie* ad gradus Mag. ſalutem in Domino.

Cum in Eccleſia veſtra cauſa devotionis pro exoranda in eâ Beata Maria Virgine & Divina gratia imploranda frequens & magnus ſit populi concurſus, ac multocies ipſa eccleſia, que arcta fore dignoſcitur, venientes ad eam non ſine magna & interdum nociva preſſura hominum, recipiat difficulter, aliquando etiam nonnulli, qui ad eam venire deſiderant ipſam intrare non valeant pre preſſura; Nos ex his & aliis certis, veris & rationabilibus cauſis Nos ad hoc mo-

(2) Teſte hâc, in earundem medio ab unâ valvâ ad alteram procurrente ſcripturâ: *Willigiſus Archi-Epiſcopus valvas ex Metalli ſpecie effecerat primus.* Notari præterea meretur, quod Privilegium ab *Adelberto I.* A. Moguntinenſibus conceſſum, ut eo ſecurius ab omni oblivionis injuriâ præſervaretur, valvis iſtis ſit inciſum, Vid. *Gud. Tom.* I. *p.*116.

(3) *Marianus Scotus* Collegialis ad gradus Epocham annotavit: *Anno MLXIX. Ego miſer Marianus juſſu* (Sifridi I.) *Epiſcopi Moguntinenſis & Abbatis Fuldenſis feria VI. ante Palmas, III. Non. Aprilis poſt annos X. meæ incluſionis ſolutus, ſecundò includor. Conſecratio novi Monaſterii S. Mariæ in Moguntia IX. Calend. Decembr.* Trithemius in *Chron. Hirſaug.*: *Anno MLXXI. Conſtituit etiam idem Archi-Epiſcopus clauſtrum B. Mariæ ſemper Virginis ad gradus in Civitate Moguntinâ, quod multis prædiis & ornamentis dotavit.* Coincidunt igitur ſecunda incluſio *Mariani* & conſecratio *novi Monaſterii S. Mariæ* in unum annum & diem ſupra notatos. Quòd verò nova Collegialis appellatur monaſterium, pro ſtylo illius ævi eſt, quo Canonici in Communi vivebant. Supereſt in Curia Decanali commune quondam Fratrum Refectorium nec non Campana operis antiquiſſimi non arte fuſoriâ ſed malleis & clavis compacta, quæ è communi Dormitorio vocabat ad preces, ad communem menſam, ad ſtudia &c. &c. Confer Eruditam *Diſſert. cl. D. Dürr de Monaſterio S. Martini.*

Digitized by Google

moventibus volentes per noſtram ſollicitudinem paſtoralem ſuper hoc, & prout etiam ad nos pertinet, providere; volumus, mandamus & preſentibus ordinamus, quod *Baptiſterium* ſeu *Fons Baptismalis*, veſtram Ecclesiam in premiſſis & aliis impediens, quod quaſi in medio Corporis veſtre Eccleſie per Honorabiles Viros Prepoſitum, Decanum, Capitulum, Canonicos & perſonas noſtre Majoris Eccleſie Maguntine haberi & teneri debuit ſeu conſuevit, per eos deinceps ſub modo & forma, diſpoſitione & quantitate, quibus & prout per ipſos hucuſque habitum eſt, & nequaquam aliter, habeatur. (4) Et quod nihilo minus dictum *Baptiſterium*, ut ſit ante altare *Bti Andree Ap.* in dicta Eccleſia ſitum & nullatenus alibi ponatur & poni debeat, competenti tamen ſpatio inter ipſum altare & dictum *Baptiſterium* derelicto; Cùm ibi minùs quàm in alio loco veſtre Eccleſie, dicta veſtra Eccleſia per prefatum Baptiſterium in premiſſis & aliis occupetur. Conſuetudinibus, Ordinationibus ſeu ſtatutis in contrarium hucusque habitis non obſtantibus quibuscumque. Datum *Moguntie* Anno Domini MCCCXXIX. XVII. Kal. Januar.

Quod autem hæc Archi-Epiſcopi ordinatio ad effectum mox deducta non fuerit, fecêre tempora turbulenta, contentio inter duos Archi-Epiſcopos, diſſidia inter clerum & cives, frequens totius cleri ex urbe diſceſſus, & bella funeſtiſſima catenatim inſecuta. Remanſit igitur Baptiſterium in medio Eccleſiæ uſque ad annum 1700, quo translatum eſt ad ſacellum *S. Ægidii* vel ſic dictum chorum parochialem.

Pertinet hoc Baptiſterium ad Eccleſiam Metropolitanam, quæ illud ſub modo & formâ, diſpoſitione & quantitate, quibus & prout hucusque habitum eſt (verba ſunt præfati Diplomatis *Henrici III. A. M.*) habere & tenere debuit. Hinc Benedictio Fontis Baptismalis peragitur à Prælato (vid præfatio) vel hebdo-

(4) Conveniens profectò & peculiari laude dignum eſt, quòd Prælati & Capitulares Metropolitanæ Honorabiles Archi-Epiſcopi Fratres & in Solio Archi-Epiſcopali ſucceſſores hanc prærogativam Baptiſterii Epiſcopalis & antiqui ritûs memoriam in ſtationibus ad Fontem tam ſolicitè hucuſque conſervaverint.

Digitized by Google

hebdomadario chori Metropolitani. Infantes in Plebaniâ Meropolitanæ nati ab ejusdem Parocho hìc ſacro regenerantur lavacro, Parochus verò Eccleſiæ Collegiatæ B. M. V. ad gradus ab Epiſcopali hoc Baptiſterio tanquam re alienâ manus reverenter abſtinet & infantes in tractu ſuo parochiali natos baptizat in Collegiatâ S. Mauritii.

Baptiſterium eminebat quondam in medio Eccleſiæ ferreis clathris undique ſeptum & ut hodie videre eſt, ex vario ære fuſum, multisque figuris Chriſti & Apoſtolorum hinc indè exornatum cum hâc inſcriptione, quæ nonnniſi maximâ cum induſtriâ erui poterat:

Disce Millenis trecenteniſque vicenis
Octonis annis manus hoc Vas Docta Johannis
Fondit ad imperium de ſommo Domno dictum,
Hunc anathema ferit, Vas hoc qui ledere querit.

Verba: *ad imperium de ſommo Domno dictum*, mandatum Archi-Epiſcopi ſignificant & aſſerta noſtra haud parùm probant.

Baptiſterium olim Moguntiæ unicum. Vid. Cap. 4.

Cum verò indies creviſſet hominum numerus, ſolicitudo Archi-Epiſcoporum plures conſtituit intra & extra civitatem parochias nec non Eccleſiis parochialibus vix non omnibus pro majori commoditate conceſſit jus Baptiſterii; mutato interea ritu per immerſionem conferendi Baptisma. Remanſêre tamen hinc indè Obſervantiæ antiquæ ſigna haud obſcura; nam ſicut ex *Proſpero Lambertino* annotavimus *cap.* 2. §. 7. quod unicum Bononienſe Baptiſterium magno Parochorum illuc pertinentium concurſu ſacretur, ſic quoque in uſu erat, quod in debitam recognitionem Baptiſterii primi & unici primarius Civium Moguntinorum Parochus ad Divum *Quintinum* ſolemni ad fontem Baptismalem ſtationi intereſſe & Prælato loco Archi-Epiſcopi quàm plurimis & Eccleſiæ & Imperii negotiis præpediti Baptiſma benedicturo Librum Ritualem apportare debuerit. *Videatur præfatio.* *Aſchaſ-*

Digitized by Google

Aſchaffenburgi præter Collegiatam Eccleſiam *SS. Petri & Alexandri* duæ ſunt Parochiales, una ad *Beatam Virginem*, ad *S. Agatham* altera, neutra tamen habet Baptiſterium, ſed infantes ex his parochiis & filialibus iſthuc pertinentibus deferuntur ad Collegiatam ſacro fonte abluendi, in cujus medio pro more veteris ævi eminet Baptiſterium. *Francofurti ad Mœnum* ante annum *MCCCCLII.* unica parochialis Eccleſia erat Collegiata *S. Bartholomæi*; ob populi verò multitudinem & ad evitandum animarum periculum *Capellæ ſanctorum Trium Regum in Hoſpitali in Sachſenhuſen* & *Sancti Petri in Novo oppido* erigebantur in Eccleſias curatas, filiales tamen; ut in iis omnia ſacramenta per curatos ſacerdotes miniſtrentur, ſolo Baptismo dempto, qui in Matrice Eccleſia *S. Bartholomæi* tantùm, per eos, qui per Decanum & Capitulum Eccleſiæ *S. Bartholomæi* ad hoc in filialibus pro tempore ponentur; Populo in *Sachſenhuſen* per curatum *Eccleſiæ trium Regum* & populo *Novi oppidi* per curatum *Sancti Petri* conferatur. *Ita authenticum Diploma* anni prædicti.

Eccleſiæ Cathedrales olim tantummodo habuêre Baptiſteria & quidem in Eccleſiis ſeparatis. Ita ſupra Cap. 2. §. 7.

Quod & iſte mos *Moguntiæ* obtinuerit, docet Aula Baptismalis à *Sidonio* Antiſtite erecta & Eccleſia *B. Mariæ V. adgradus*, quæ Metropolitanæ Baptiſterium in *hunc uſque diem aſſervat.*

Cùm olim baptismus per immerſionem conferretur & ingens baptizandorum multitudo undique confluerет, neceſſum erat Eccleſiam à Cathedrali ſeparatam pro ſacro hoc ritu peragendo aſſignare.

Superſunt & alibi Antiquæ hujus obſervantiæ illuſtres reliquiæ, nempe *Wormatiæ* in Eccleſiâ *S. Joannis Baptiſtæ* Cathedrali propiùs adjacente.

Metropolitanæ *Colonienſi* versùs ſeptentrionem adhæret ſacellum, quod vulgo *Paſculum* Germanicè *Peſch* nuncupatur, ad quod alius quàm per ipſam Metropolitanam publicus acceſſus non eſt; ibi fons Baptismalis eſt, ad quem benedicendum in

Vigi-

Digitized by Google

Vigiliis Paſchæ & Pentecoſtes omnis clerus Metropoliticus cum cruce accedit. Quod olim Baptiſmalis Eccleſia in Auſtrali parte Cathedralis *Hildesheimenſis* extiterit, videre eſt apud *Bollandum in vita S. Godehardi num.* 23. *quartâ Maji*, ut refert *Edmundus Martene de antiquis Eccleſiæ ritibus.*

In Cathedrali *Auguſtanâ* non extat Baptiſterium ſed in Eccleſiâ *S. Joannis Baptiſtæ* à *S. Udalrico an.* 960, fundatâ. Neque fons Baptismalis habetur in Eccleſiâ Cathedrali *Eichſtettenſi*, ſed Canonici Presbyterales benedictionem Baptismatis peragunt in Collegiatâ ad *Divam Virginem.*

Ut plura taceam, unicum adhuc exemplum adduco è Metropolitanâ *Trevirenſi*, quæ Baptiſterium habet in contiguâ Eccleſiâ *Beatiſſimæ Virginis* honori dicatâ, ad quam deferuntur infantes baptizandi tam ex diſtrictu parochiali intra *immunitatem* ſito, quàm ex filialibus *Olivia* cis rivum, & *Kernsheit.*

Binis per annum vicibus olim Baptisma ſolemne collatum, obſervavimus. Cap. 2. §. 8. & Cap. 4.

Multiplicato autem populi & Eccleſiarum parochialium, nec non Baptiſteriorum numero, conceſſa quoque fuit Parochis facultas quovis opportuno tempore baptizandi. Ne verò priſtini ritûs intercideret memoria, jubet Eccleſia ut binis per annum vicibus aqua Baptismalis ſolemniter benedicatur. Per octavam paſchæ conferebatur baptismus & hiſce diebus neophyti candido viſebantur habitu, quem deponebant in octavâ. *Aug. in octav. Paſch. ſerm.* 1. *ait*; *Paſchalis ſolemnitas hodierna feſtivitate concluditur & ideo hodie neophytorum habitus commutatur.* Ex hiſce præmiſſis dilucidè nunc explicatum arbitramur antiquum circa Baptiſteria ritum, nec non ad oculum exhibitas hodiedum reſiduas priſcæ Obſervantiæ reliquias. Contrahamus ergò vela & aliis Eccleſiæ Moguntinæ antiquitatibus indagandis prout tempus & negotia ferent, manum admoveamus.

A. M. D. G.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google